

STUDII JURIDICE

Arestarea preventivă și deținerea nelegală. Perspectiva Curții Europene a Drepturilor Omului

**Cristinel Ghigheci*,
judecător,
Curtea de Apel Brașov**

Rezumat: *În practica judiciară nu este întotdeauna ușor de făcut distincția între privarea de libertate a unei persoane și simpla restrângere a libertății de mișcare a acesteia, fiind greu de stabilit în concret dacă o persoană a fost sau nu privată de libertate. Din acest motiv, cauzele soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, împotriva României, sunt de natură să contribuie la lămurirea cazurilor în care se pune în discuție o privare de libertate a unei persoane, cum sunt cazurile de internare a persoanelor cu tulburări psihice, de emitere și executare a mandatelor de aducere sau de ciocniri ale unor manifestații cu forțele de ordine.*

În ce privește garanțiile instituite pentru persoanele private de libertate, trebuie subliniat că respectarea dreptului la informare cu privire la motivele arestării, a dreptului persoanei arestate preventiv de a fi adusă de îndată înaintea unui magistrat, a dreptului persoanei private de libertate la „un recurs” în fața unui tribunal și a dreptului la reparație, în caz de privare de libertate, nu au ridicat probleme deosebite în cauzele soluționate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Cele mai multe probleme au fost însă ridicate de îndeplinirea de către instanțele interne a obligației de a motiva în mod corespunzător prelungirea sau menținerea măsurii arestării preventive. Au fost numeroase cauze în care instanțele interne nu au motivat în mod corespunzător acest aspect, după cum au fost și cauze în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că acestea s-au angajat într-o analiză concretă a situației și a personalității persoanelor acuzate, în special a impactului asupra ordinii publice și buneii administrări a justiției.

O bună aplicare a regulilor de drept interne din domeniul privării de libertate a persoanelor nu poate avea loc fără o cunoaștere în detaliu a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului din această materie, în special cea adoptată în urma plângerilor împotriva României.

Abstract:

In judicial practice it is not always easy to distinguish between a person's deprivation of liberty and the restriction of freedom of movement, being difficult to establish

* E-mail profesional: cristinelghigheci@yahoo.com

concretely whether or not a person was deprived of liberty. For this reason, the cases settled by the European Court of Human Rights against Romania are likely to contribute to clarify where it is debated the privacy of one's liberty, such as cases of hospitalization of people with mental disorders, the release and execution of bringing in warrants or clashes of demonstrators against security forces.

Regarding safeguards in place for detainees it should be emphasized that respecting the right to be informed about the reasons of the arrest, the right of the remanded person to be brought promptly before a judge, the right of the deprived person to „appeal” before a court and the right to receive compensation in case of illegal deprivation of liberty, they did not raise concerns in the cases solved by the European Court of Human Rights. Most delicate issues were raised because the obligation of the national courts to properly explain the extension or maintenance of preventive arrest was not fulfilled. There were numerous cases in which domestic courts duly motivated this aspect, as well as there were some cases in which the European Court of Human Rights found that the domestic courts were engaged in a concrete analysis of the situation and the personality of the accused, and in particular of the impact on public order and of the proper administration of justice.

A good application of the rules of national law of the liberty deprivation of people can not take place without a detailed knowledge of the European Court of Human Rights' jurisprudence, particularly the one adopted as a result of the against Romania.

Keywords: European Court of Human Rights, preventive arrest, illegal deprivation of liberty, restriction of freedom of movement, warrant

I. Sfera de aplicare a dreptului la libertate și siguranță.

Dreptul la libertate și siguranță este reglementat ca principiu distinct în legislația noastră procesual penală în art. 9 din noul Cod de procedură penală, care prevede că „în cursul procesului penal este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță”. Din această formulare se poate trage concluzia că noul Cod de procedură penală nu a avut ca sursă de inspirație art. 23 din Constituția României, care prevede că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”, ci mai degrabă articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, care prevede în paragraful 1 că „orice persoană are dreptul la libertate și siguranță”. Aceasta rezultă, în al doilea rând, din faptul că alin. (3)-(5) ale art. 9 din Codul de procedură penală sunt reproduceri destul de fidele ale paragrafelor 2, 4 și 5 ale art. 5 din

Convenția europeană a drepturilor omului. Astfel se relevă importanța deosebită pe care legiuitorul intern o acordă Convenției europene a drepturilor omului și jurisprudenței Curții, în aplicarea acestui principiu fundamental al procesului penal român, care este totodată și un drept fundamental al omului.

Garantarea **dreptului la libertate** al oricărei persoane, în cursul procesului penal, a apărut odată cu promovarea *prezumției de nevinovăție*, deoarece era firesc ca o persoană prezumată nevinovată, până la hotărârea definitivă de condamnare, să fie cercetată în stare de libertate. Totuși, acest drept nu este unul absolut, în anumite situații recunoscându-se posibilitatea privării de libertate a unei persoane, chiar și înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare. În ce privește încălcarea prezumției de nevinovăție prin luarea măsurii arestării preventive, în cauza **E.M.B. c. României**,

Curtea a precizat că este o diferență fundamentală între afirmația că o persoană este *bănuită* de comiterea unei infracțiuni și afirmația că acuzatul a comis acea infracțiune, în condițiile în care nu s-a dat încă o soluție definitivă. În această cauză Curtea a observat că în două hotărâri, pronunțate de Tribunalul Prahova și Curtea de Apel Brașov, a fost adusă atingere prezumției de nevinovăție prin faptul că instanțele au motivat că reclamanta a comis infracțiunile pentru care era cercetată, însă ca urmare a faptului că printr-o decizie ulterioară, Tribunalul Brașov a anulat toate deciziile anterioare, Curtea a considerat că această soluție a reprezentat un remediu apt să înlăture toate deficiențele anterioare cu privire la acest aspect.

Mai interesantă este apariția și sensul care a fost acordat conceptului de **drept la siguranță**. Acesta își are originea în dreptul anglo-saxon, unde era denumit *habeas corpus*, ceea ce semnifică garanția acordată fiecărei persoane arestate sau reținute de a fi deferită fără întârziere unui juriu sau judecător, chemat să pronunțe fie punerea în libertate a celui acuzat, fie menținerea lui în stare de detenție. Din dreptul anglo-saxon conceptul de drept la siguranță a fost preluat, la Revoluția franceză, în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789, ca drept fundamental ce reprezintă garanția dată de Constituție cetățenilor și tuturor persoanelor aflate pe teritoriul statului, împotriva oricăror forme abuzive de represiune și, în special, împotriva oricăror măsuri arbitrare ale organelor de stat, având ca obiect privarea lor de libertate prin arestare sau detenție. Revoluția franceză a promovat ideile de

Dreptul la libertate și siguranță a fost analizat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele împotriva României, din perspectiva problemelor specifice care s-au ridicat în practica judiciară română, în acest domeniu.

libertate și egalitate, susținând că, prin aceste principii, se urmărește înlăturarea abuzurilor regimului monarhic anterior făcute împotriva cetățenilor de rând. Astfel se explică introducerea în Declarația drepturilor omului și cetățeanului a unui concept care constituie o garanție împotriva abuzurilor comise de agenții statului, față de cetățeni.

În acest mod dreptul la libertate și siguranță a fost reglementat în majoritatea constituțiilor democratice, fiind consacrat în această formă și în art. 23 din Constituția României, care prevede că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”.

În doctrina noastră constituțională s-a menționat, într-o opinie⁵⁹⁶, că noțiunile de „libertate individuală” și „siguranța persoanei” nu au aceeași semnificație și nu formează o categorie juridică unică, deoarece prima se referă la libertatea fizică a persoanei, în timp ce a doua privește totalitatea garanțiilor prin care persoana fizică este protejată față de orice arbitrar al autorităților publice în cazul restrângerii libertății fizice. Într-o altă opinie⁵⁹⁷, s-a arătat că, deși „dreptul la siguranță” nu pare a avea o semnificație fundamental diferită de „libertatea indivi-

⁵⁹⁶ A. Crișu, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu ș.a., *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 213, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională a libertății individuale*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 129.

⁵⁹⁷ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român*, Ed. Servo-Sat, Arad, 2003, p. 434, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională a libertății individuale...*, *op. cit.*, p. 145.

dului” (aceasta implicând și siguranța persoanei), totuși se poate evoca și un sens propriu, și anume protecția față de ingerințele arbitrare ale autorităților politice în spațiul libertății individuale, ingerințe nematerializate în reținerea sau deținerea persoanei.

Această a doua opinie se pare că este mai apropiată de viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat că expresia „libertatea și siguranța persoanei” ar trebui citată ca alcătuind un ansamblu, cuvântul „siguranță” având a fi raportat la cuvântul „libertate”. Noțiunii de „siguranță” nu i-a fost dată o interpretare independentă. Astfel, după mai multe clarificări în jurisprudență, s-a ajuns la concluzia că domeniul său de aplicabilitate *nu poate fi detașat de libertatea fizică* și, în consecință, acesta nu are nicio legătură cu ideea de securitate socială, securitate fizică sau securitate economică⁵⁹⁸.

În doctrină s-a mai ridicat problema dacă dreptul la siguranță nu ar putea justifica o acțiune individuală din partea persoanei care a suferit o pagubă ca urmare a disfuncționalității aparatului judiciar, care, de exemplu, a pus în libertate în mod inoportun o persoană deosebit de periculoasă⁵⁹⁹. Pare destul de stranie ridicarea acestei probleme în contextul analizei dreptului la libertate și siguranță, prevăzut de art. 5 din Convenție, având în vedere grija deosebită și condițiile restrictive pe care acest text le instituie pentru privarea de libertate a persoanelor, precum și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia prelungirii măsurii arestării preventive. Ea relevă însă și existența unui revers al medaliei, care obligă

organele judiciare să analizeze și consecințele pe care le produce o decizie de lăsare în libertate a unei persoane arestate pentru fapte periculoase, chiar dacă acest aspect nu pare să fie o preocupare pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Tot în legătură cu sfera de aplicare a art. 5 din Convenție, s-a pus problema în ce condiții ar putea interveni răspunderea statelor pentru încălcarea acestui articol, atunci când atingerea dreptului la libertate și siguranță este rezultatul acțiunii unei *persoane private*, care nu a acționat în calitate de agent al statului. În doctrină a fost criticată hotărârea CEDO din cauza *Nielsen*, de unde reiese că dreptul la siguranță implică numai protecția contra ingerințelor autorităților publice, statele neavând nicio obligație de a proteja persoanele aflate sub jurisdicția lor contra ingerințelor private, considerându-se că această interpretare ar face ca aceasta să fie singura dispoziție a Convenției care să nu creeze și obligații pozitive în sarcina unui stat și ar fi departe de principiul garantării efective a drepturilor din Convenție⁶⁰⁰. Totuși, Curtea a decis în alte cauze că există și **obligații pozitive ale statului** de a proteja libertatea persoanelor vulnerabile față de terți, statuând că autoritățile statului sunt obligate să ia, preventiv, măsuri de ordin practic pentru o protecție efectivă a persoanelor vulnerabile, inclusiv prin luarea unor măsuri concrete, pentru a preveni o privare de libertate despre care aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință⁶⁰¹. De asemenea, ingerința în dreptul la libertate al unei persoane este considerată ca fiind imputabilă statului și în cazul în care privarea de libertate este

⁵⁹⁸ R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 186.

⁵⁹⁹ J.F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 319.

⁶⁰⁰ *Ibidem*.

⁶⁰¹ CEDO, hotărârea *Storck c. Germaniei* din 16 iunie 2005, *apud* D. Bogdan, *Arestarea preventivă și detenția în jurisprudența CEDO*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 6.

realizată de terți, dar cu participarea activă a autorităților, fără de care privarea nu ar fi fost posibilă⁶⁰². Față de aceste nuanțări din jurisprudența Curții s-ar putea susține că statele răspund, în principal, pentru încălcarea de către agenții săi a dreptului la libertate și siguranță și, doar în unele cazuri speciale, pentru încălcarea acestui drept de către persoane private.

Mai trebuie subliniat aici că noțiunea de libertate, folosită în articolul 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, este una restrânsă doar la **libertatea de mișcare a persoanei**. Ea nu are sensul extins, pe care îl are cuvântul „libertate” în expresia „libertăți fundamentale”, care se referă la ansamblul drepturilor și libertăților persoanei, incluzând și libertatea de gândire, libertatea de exprimare, libertatea religioasă etc. Din această perspectivă, întrucât libertatea fizică a persoanei este reglementată în special pentru a preveni încălcarea acesteia de către agenții statului, în exercitarea atribuțiilor care le permit reținerea sau arestarea persoanelor, este corectă folosirea noțiunii de „drept la libertate”, care altfel ar părea pleonastică. Dreptul a apărut ulterior, pentru a promova și garanta libertățile persoanei, care au existat de la începuturile societății omenești. Așa cum am arătat anterior, această reglementare a dreptului la libertate nu a apărut inițial pentru a proteja persoana de îngrădirile libertății de mișcare ce ar proveni din partea persoanelor private, ci ea a avut ca obiectiv protejarea persoanei de abuzurile *agențiilor statului*, care își exercitau ilegal atribuțiile de reținere și arestare a persoanelor. De aceea, statul este cel care trebuie să garanteze persoanelor private acest „drept la libertate”.

O altă problemă legată de sfera de aplicare a dreptului la libertate și siguranță este aceea dacă pentru a se reține incidența acestuia este necesar ca persoana să fie privată de libertate sau este suficientă o simplă **restrângere a libertății de mișcare**. Curtea a subliniat deseori, inclusiv în cauzele împotriva României, că prin proclamarea „dreptului la libertate” art. 5 par. 1 se referă la libertatea fizică a persoanei și că acesta nu vizează simplele restrângeri ale libertății de circulație, care intră sub incidența art. 2 din Protocolul nr. 4.

Cu toate acestea, în practică nu este întotdeauna ușor de făcut **distincția între privarea de libertate a unei persoane și simpla restrângere a libertății de mișcare a acesteia**, fiind greu de stabilit în concret dacă o persoană a fost sau nu privată de libertate.

Astfel, potrivit jurisprudenței Curții din domeniul **internării persoanelor cu tulburări psihice**, conceptul de „privare de libertate” are atât un aspect obiectiv, și anume detenția unei persoane într-un spațiu închis pentru o perioadă semnificativă de timp, cât și un aspect subiectiv, care implică faptul că persoana în cauză nu și-a dat acordul în mod valabil la internarea sa (*Stanev c. Bulgariei*). În acest sens, în cauza **Stelian Roșca c. României**, Curtea a reamintit că, pentru a determina dacă o persoană a fost privată de libertate în sensul art. 5, trebuie să se ia în considerare situația sa concretă și o serie de criterii, cum ar fi tipul, durata, efectele și modalitățile de aplicare a măsurii (se face trimitere la cauzele *Guzzardi c. Italiei* și *Mogoș c. României*). Curtea mai arată că, fără îndoială, trebuie luată în considerare realitatea din spatele aparențelor și a vocabularului utilizat (se face trimitere la cauza *Van Droogenbroeck c. Belgiei*).

⁶⁰² CEDO, hotărârea *Riera Blume și alții c. Spaniei*, apud D. Bogdan, *op. cit.*, p. 6.

De asemenea, în cazurile în care persoanele aduse cu **mandat de aducere** au invocat privarea lor ilegală de libertate, Curtea a trebuit să analizeze dacă modul concret în care a fost luată și pusă în executare o astfel de măsură a constituit o privare de libertate sau o restrângere a libertății de circulație.

Astfel, în cauza **Valerian Dragomir c. României**, Guvernul a susținut că, în perioada cuprinsă între 8 februarie, orele 9.20 p.m., și 9 februarie 2011, orele 10.55 a.m., reclamantul a fost pus la dispoziția anchetatorilor pe baza unui mandat de aducere în fața acestora. Conform jurisprudenței constante a Curții, constrângerea constituie un element crucial în cadrul analizei acesteia, în vederea stabilirii dacă o persoană a fost sau nu lipsită de libertate în sensul art. 5 par. 1 din Convenție (se face trimitere la cauzele *Foka c. Turciei* și *M.A. c. Ciprului*). Or, reclamantul din această cauză nu a mers de bunăvoie la sediul DNA. În continuare, Curtea a arătat că reclamantul a fost păzit permanent de ofițeri de poliție și că, în niciun moment în timpul călătoriei de la domiciliul acestuia până la București, reclamantului nu i s-a permis să plece de bunăvoie. De asemenea, acesta a fost păzit de ofițeri de poliție și în timp ce aștepta la sediul DNA. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamantul s-a aflat sub controlul autorităților de-a lungul întregii perioade și a concluzionat că a fost lipsit de libertate, în sensul art. 5 par. 1 din Convenție.

În cauza **Rupa c. României** s-a reținut că, la data faptelor, art. 183 și art. 184 din vechiul C.pr.pen. nu permiteau autorităților însărcinate cu executarea unui mandat de aducere, nici să rețină o persoană și nici să o împiedice să se miște liber, cu atât mai puțin să pătrundă în domiciliul acesteia, în absența unui mandat de percheziție. În consecință, reținerea reclamantului în data de 11

martie 1998, în absența unui mandat de arestare și după ce polițiștii au pătruns în apartamentul acestuia, precum și orele petrecute de polițiști în fața imobilului reclamantului au avut loc cu încălcarea dispozițiilor legale, în sensul art. 5 par. 1. Trebuie subliniat însă că în această cauză a contat, pentru constatarea încălcării Convenției, și constatarea Curții că în cuprinsul mandatului de arestare preventivă, emis câteva ore mai târziu, autoritățile au menționat doar infracțiunile de care era acuzat reclamantul și faptul că pedeapsa prevăzută de lege era mai mare de doi ani, rezumându-se să afirme că reclamantul prezenta pericol pentru ordinea publică dacă ar fi lăsat în libertate, fără să argumenteze această afirmație, potrivit exigențelor art. 146 și art. 148 din vechiul C.pr.pen..

De asemenea, în cauza **Ghiurău c. României**, Curtea și-a exprimat îndoiala că era necesară privarea de libertate a reclamantului pentru a fi însoțit pe o distanță de 200 km, de către 10 polițiști, în vederea audierii într-o anchetă penală, care s-a finalizat cu netrimiterii lui în judecată pe motiv că vinovăția lui nu putea fi dovedită. În acest caz s-a concluzionat, de asemenea, că a fost încălcat art. 5 par. 1 din Convenție.

Trebuie remarcat că această jurisprudență a Curții, din cauzele contra României, este de natură să ridice mai multe întrebări legate de viziunea acesteia asupra modului în care ar trebui reglementată procedura aducerii cu mandat a persoanelor care nu se prezintă la citarea organelor judiciare. Dacă se consideră că în aceste cazuri este vorba de o privare de libertate, înseamnă că întotdeauna persoanele aduse cu mandat ar trebui prezentate în fața unui judecător, așa cum prevede art. 5 par. 3 din Convenție? Ar trebui prevăzut și în acest caz dreptul persoanei lipsite de libertate de a introduce un recurs în fața unui tribunal, așa cum cere art. 5 par. 4 din

Convenție? Ce se întâmplă în cazul în care persoana este adusă cu mandat în fața organelor de urmărire penală? Ar trebui ca mandatul de aducere să fie emis doar de către un judecător? Considerăm că ar fi excesivă o astfel de interpretare și că ea nu rezultă din ansamblul jurisprudenței Curții în această materie. Este adevărat că, la prima vedere, concluziile la care a ajuns Curtea în cauzele menționate anterior ar conduce la ideea că și în cazul emiterii unui mandat de aducere ar trebui asigurate toate garanțiile de la art. 5 par. 2-4 din Convenție. Nu trebuie uitat însă că analiza încălcării sau neîncălcării drepturilor garantate de Convenție este făcută de Curte, în fiecare caz în parte, în funcție de toate circumstanțele cauzei, iar în cauzele menționate anterior soluția nu a fost determinată de faptul că reclamantii au fost aduși cu mandat de aducere emis de procuror. Relevantă pentru susținerea acestui punct de vedere este soluția adoptată de Curte în cauza *Lolova-Karadzova c. Bulgariei*, unde s-a statuat că lipsirea de libertate a unei persoane, pe o durată de 29 de ore, în vederea executării unui mandat de aducere, nu impune existența unui drept al acesteia de a introduce un recurs în fața unui tribunal, având în vedere perioada scurtă a privării de libertate. În acest caz s-a reținut încălcarea art. 5 par. 1 din Convenție, însă aceasta a fost justificată prin faptul că distanța dintre locuința reclamantei și orașul unde a avut loc audierea, de 160 km, nu justifica durata lipsirii de libertate.

Probleme legate de stabilirea în concret a existenței unei privări de libertate s-au ridicat și într-o cauză ce a avut ca obiect reținerea unor persoane de către jandarmerie, în cursul unor **ciocniri cu forțele de ordine**. Astfel, în cauza *Birgean c. României*, Curtea a statuat că în cursul manifestației au avut loc ciocniri violente între anumiți suporteri

și forțele de ordine, soldate cu răniți de ambele părți. Reclamantul a fost imobilizat de doi jandarmi, condus într-o mașină a jandarmeriei și îndepărtat de la locul manifestației. În cauză, Guvernul și reclamantul nu au fost de acord asupra duratei exacte a măsurii, ceea ce Curtea a considerat lipsit de relevanță fiindcă și o măsură foarte scurtă poate intra în câmpul de aplicare al art. 5 par. 1 din Convenție (s-a făcut referire la cauzele *Foka c. Turciei* și *Gillan și Quinton c. Marii Britanii*). Curtea a avut în vedere că reclamantul nu s-a supus somațiilor jandarmilor și a rămas la locul manifestației, purtând un fular în culorile echipei locale și angajându-se într-o discuție cu comandantul unității de intervenție. Ca urmare, a apreciat că jandarmii au putut în mod rezonabil considera că reclamantul nu era dispus să își îndeplinească obligația specifică și concretă de a se supune ordinului de dispersare dat în vederea evitării unor noi confruntări și a unor atingeri grave ale integrității fizice a persoanelor. S-a mai avut în vedere totodată că măsura nu s-a prelungit dincolo de minimul necesar și că a luat sfârșit odată ce tulburarea ordinii publice a încetat (*mutatis mutandis, Gahramanov c. Azerbaidjanului*). Ținând seama de situația concretă a reclamantului și de contextul măsurii, Curtea a distins această cauză de cauza *Brega și alții c. Moldovei*, care avea ca obiect privarea de libertate a mai multor membri ai unor organizații neguvernamentale în cursul unor manifestații în favoarea libertății de expresie și a libertății de asociere. A atenționat că autoritățile naționale trebuie să se abțină de la măsuri de control al mulțimilor care au ca scop, direct sau indirect, sufocarea sau descurajarea mișcărilor de protest (*Austin și alții c. Regatului Unit*). Având în vedere condițiile instabile și periculoase care au necesitat îndepărtarea reclamantului de la locul manifestației, Curtea a apreciat că

măsura luată nu poate fi considerată o lipsire de libertate în sensul art. 5 par. 1 (*a contrario, Ostendorf c. Germaniei*).

II. Termenul de formulare a plângerii pentru încălcarea dreptului la libertate și siguranță.

Pentru ca o plângere formulată la Curtea Europeană a Drepturilor Omului să fie analizată pe fond, aceasta trebuie să fie făcută în termenul de **6 luni de la data deciziei interne definitive**. În materia arestării preventive această decizie este cea prin care s-a dispus asupra măsurii arestării preventive, iar nu hotărârea definitivă de condamnare sau de achitare, care poate interveni la mult timp de la momentul primeia.

Referitor la data formulării plângerii la CEDO, în cauza ***Sissanis c. României*** s-a reținut că, în observațiile sale, reclamantul apreciază că măsura arestării preventive a fost luată de un procuror care nu îndeplinea exigențele pe care le impune noțiunea de „magistrat”, în sensul art. 5 par. 3 din Convenție. Acesta a făcut trimitere la cauzele *Vasilescu c. României* și *Pantea c. României* și a evidențiat că procurorul este un magistrat din cadrul Ministerului Public, subordonat în primul rând Procurorului General, apoi ministrului justiției, neîndeplinind cerința de independență față de Executiv. Fără a încerca să identifice când reclamantul a fost prezentat în fața unui judecător pentru prima dată după arestarea sa, Curtea a observat că acesta a fost condamnat în primă instanță la data de 8 iunie 2000 de Tribunalul Constanța și că a fost pus în libertate la data de 19 iulie 2000. Or, capătul de cerere întemeiat pe art. 5 par. 3 din Convenție a fost formulat de reclamant la data de 21 martie 2006, adică **după mai mult de 6 luni de la data punerii în libertate a acestuia**.

III. Probarea încălcării dreptului la libertate și siguranță.

La aprecierea mijloacelor de probă referitoare la încălcarea de către stat a dreptului la libertate și siguranță Curtea folosește **criteriul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”**. Aceasta nu înseamnă însă că acest standard de probațiune este unul identic cu cel din sistemele juridice naționale (de sorginte anglo-saxonă), care aplică acest criteriu în procesul penal, în ceea ce privește stabilirea vinovăției acuzatului. Este justificată această precizare, deoarece Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu se pronunță cu privire la vinovăție, așa cum este aceasta analizată în cadrul proceselor penale, ci ea se pronunță cu privire la răspunderea statelor contractante, în raport cu obligațiile asumate prin Convenție. Așa cum se va arăta în continuare, Curtea adoptă mai degrabă *sistemul liberei aprecieri a probelor*, folosit în sistemele procesuale continentale, chiar dacă în hotărârile sale face referire la criteriul probei dincolo de orice dubiu rezonabil.

Caracterul specific al sarcinii pe care i-o atribuie art. 19 din Convenție – de a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante, constând în recunoașterea drepturilor fundamentale consacrate de acest instrument – îi condiționează modul de abordare a probelor administrate. În cadrul procedurii din fața Curții nu există niciun obstacol procedural în calea admisibilității mijloacelor de probă și nici formule predefinite aplicabile aprecierii acestora. S-ar putea susține că, în ceea ce privește dovedirea faptelor ce fac obiectul cauzelor analizate, Curtea a adoptat *sistemul libertății probelor*, fiind admise orice probe pe care aceasta le consideră utile și chiar prezumțiile. Astfel, în conformitate cu jurisprudența sa constantă, inclusiv în cauzele contra României, Curtea arată că proba

încălcării poate reieși inclusiv dintr-o serie de indicii sau din prezumții necontestate, suficient de serioase, precise și concordante.

În ce privește aprecierea acestora, Curtea adoptă concluziile care, în opinia sa, sunt susținute de o *evaluare independentă a tuturor mijloacelor de probă, inclusiv deducțiile pe care le poate face din fapte și din observațiile părților*. Or, această libertate totală în aprecierea probelor și prezumțiilor rezultate din fapte și din observații, este unul specific sistemelor procesuale continentale, în care nu există reguli de excludere sau de apreciere a probelor administrate. Din nou însă, trebuie subliniat că procedura în fața Curții nu este una de natură penală, unde să se stabilească o răspundere penală pentru săvârșirea unor infracțiuni, ci este o procedură în care stabilirea situației de fapt este necesară pentru a se constata dacă statele membre au respectat sau nu drepturile fundamentale ale indivizilor.

Curtea subliniază deseori că gradul de convingere necesar pentru a ajunge la o concluzie specifică și repartizarea sarcinii probei sunt legate intrinsec de *caracterul specific al faptelor, de natura acuzației* formulate și de *dreptul convențional aplicabil*. De asemenea, Curtea acordă atenție *gravității* încălcării drepturilor fundamentale (*Natchova și alții c. Bulgariei*), ceea ce conduce la concluzia că atunci când sunt constatate încălcări mai grave ale drepturilor fundamentale, Curtea își arogă o libertate mai mare în stabilirea situației de fapt.

Se mai reține de către Curte faptul că procedura prevăzută de Convenție **nu se pretează întotdeauna unei aplicări stricte a principiului repartizării sarcinii probei afirmanti incumbit probatio**. Astfel, aceasta reamintește în jurisprudența sa că, din perspectiva art. 2 și 3 din Convenție, atunci când evenimentele în cauză sunt cunoscute în exclusivitate de către autorități, cum este

cazul persoanelor aflate în stare privată de libertate sub controlul lor, orice rană sau deces care survine în această perioadă de detenție conduce la solide prezumții de fapt. Sarcina probei revine în acest caz autorităților, care trebuie să ofere o explicație satisfăcătoare și convingătoare (*Salman c. Turciei; Çakırcı c. Turciei; Rupa c. României*). Curtea a stabilit că aceste considerente sunt valabile și în cazul disparițiilor, examinate din perspectiva art. 5 din Convenție, atunci când, chiar dacă nu s-a dovedit că o persoană a fost arestată de către autorități, se poate stabili că aceasta a fost citată oficial de către autorități, a intrat într-un sediu al acestora și nu a mai fost văzută de atunci. În asemenea situație, Guvernului îi revine sarcina de a oferi o explicație plauzibilă și satisfăcătoare a evenimentelor petrecute în sediul respectiv și să demonstreze că persoana în cauză nu a fost reținută de autorități, ci a părăsit sediul fără a fi în consecință privată de libertate (*Tanyb și alții c. Turciei și Youssoupova și Zaourbekov c. Rusiei*).

Pe de altă parte, Curtea a statuat că, în anumite cazuri, în contextul analizei unui capăt de cerere întemeiat pe art. 5 par. 1 din Convenție, se impune a se *solicita reclamantului să prezinte indicii concordante*, înainte ca sarcina probei să fie transferată guvernului pârât (*Öcalan c. Turciei*).

În aplicarea acestor principii, în cauza **Creangă c. României**, Curtea a constatat că Guvernul nu a fost în măsură să prezinte niciun document care să demonstreze că reclamantul ar fi ieșit din sediul P.N.A. și nu a demonstrat nici că acesta din urmă era liber să părăsească sediul parchetului după voia sa, după ce a dat prima depoziție, concluzionând că, întrucât Guvernul nu a prezentat elemente convingătoare și relevante în sprijinul versiunii sale asupra faptelor și având în vedere caracterul coerent și plauzibil al versiunii reclamantului, acesta din urmă

a rămas într-adevăr în sediul parchetului și a fost lipsit de libertate, cel puțin între orele 12:00 și 22:00. În acest caz, în conformitate cu principiile enunțate anterior, Curtea a răsturnat sarcina probei în ceea ce privește privarea de libertate a reclamantului, care a fost reținut în sediul parchetului mai mult timp fără a fi luată o măsură preventivă față de el.

IV. Condițiile privării licite de libertate (art. 5 par. 1).

După ce consacră în art. 5 par. 1 dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță, Convenția enumeră imediat, în același text, condițiile pe care ar trebui să le îndeplinească o măsură privativă de libertate, pentru a fi considerată una licită. În esență, aceste condiții se referă la **conformitatea privării de libertate cu dreptul intern al statului și la conformitatea acesteia cu unul din cazurile de la art. 5 par. 1 din Convenție**. În unele cauze se face referire și la condiția ca măsura privativă de libertate să nu fie una arbitrară, însă aceasta ține mai degrabă de condiția conformității măsurii privative de libertate cu exigențele Convenției, întrucât nu se poate concepe ca o măsură arbitrară să fie considerată ca fiind conformă cu vreunul din cazurile enumerate în art. 5 par. 1.

Literele a)-f) ale paragrafului 1 al art. 5 conțin o *listă exhaustivă a motivelor pentru care o persoană poate fi lipsită de libertate*. Așadar, o asemenea măsură nu poate fi considerată legală, dacă nu corespunde în primul rând unuia dintre aceste motive.

În al doilea rând, în ce privește „legalitatea” unei privări de libertate, este necesar ca aceasta să fie adoptată potrivit „căilor legale”. Prin această sintagmă Convenția face trimitere, în principal, la legislația națională și consacră *obligația de a respecta normele de fond, precum și normele de procedură* pentru luarea și menținerea măsurii privării de libertate.

Însă, așa cum a subliniat Curtea în mai multe cauze, respectarea legislației naționale nu este suficientă, art. 5 par. 1 cerând în plus *conformitatea oricărei lipsiri de libertate cu scopul de a apăra persoana împotriva arbitrarului*. Există un principiu fundamental conform căruia nicio detenție arbitrară nu poate fi compatibilă cu art. 5 par. 1, iar noțiunea „arbitrară” pe care o prevede art. 5 par. 1 nu se limitează la lipsa conformității cu dreptul intern, astfel încât o lipsire de libertate poate fi legală potrivit legislației interne și totodată arbitrară, deci contrară Convenției (a se vedea, printre altele, hotărârile adoptate în cauzele *Guzzardi c. Italiei*, din 6 noiembrie 1980 și *A. și alții c. Regatului Unit*, din 19 februarie 2009).

1. Conformitatea cu legea internă.

Termenii „potrivit căilor legale”, din art. 5 par. 1 din Convenție, fac trimitere, în mod esențial, la legislația națională și consacră obligația de a respecta **normele de fond, precum și cele de procedură**.

Curtea a subliniat deseori că, deși le revine, în primul rând, autorităților naționale, în special instanțelor, sarcina de a interpreta și de a aplica dreptul intern, situația este diferită atunci când nerespectarea acestuia poate atrage după sine o încălcare a Convenției. Acesta este cazul, în special, al cauzelor al căror obiect îl constituie art. 5 par. 1 din Convenție, iar Curtea trebuie astfel să exercite un anumit control pentru a examina dacă dreptul intern a fost respectat (*Baranowski c. Poloniei*). Astfel, în cauza **Lauruc c. României**, Curtea a statuat că orice decizie luată de către instanțele interne în domeniul de aplicare al articolului 5 trebuie să se conformeze cerințelor procedurale și de fond prevăzute de o lege preexistentă; deși interpretarea și aplicarea legislației naționale în raport cu articolul 5 par. 1 revine în principal autorităților naționale, în special instanțelor de judecată, nerespectarea dreptului intern atrage o

încălcarea a Convenției, iar Curtea poate și trebuie să verifice dacă acest drept a fost respectat (se face trimitere la cauzele *Assanidze c. Georgiei* și *Pantea c. României*).

În plus, este esențial, în materie de lipsire de libertate, ca dreptul intern să definească clar condițiile de deținere și ca **legea să fie previzibilă** în aplicarea sa (*Zervudacki c. Franței*).

2. Conformitatea cu unul din cazurile de la art. 5 par. 1 din Convenție.

A. Privarea de libertate în baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent (art. 5 par. 1 lit. a). Potrivit acestui text, o perioadă de detenție este în principiu legală, dacă a avut loc în executarea unei hotărâri judecătorești de condamnare, pronunțată de către un tribunal competent. De menționat că în baza acestui text Curtea nu verifică și corectitudinea condamnării, temeinicia acesteia, ci **doar respectarea condițiilor de formă**, respectiv dacă persoana a fost privată de libertate în baza unei hotărâri de condamnare pronunțate de o instanță internă.

Doar în cazuri excepționale, atunci când procedura de judecată a fost *viciată în mod grav*, se poate pune și problema încălcării art. 5 par. 1 lit. a) din Convenție, dacă persoana a fost privată de libertate în baza unei astfel de hotărâri de condamnare. De pildă, în cauza ***Năstase c. României***, reclamantul a invocat încălcarea art. 5 par. 1 lit. a) din Convenție, susținând că detenția sa a fost nelegală, din cauză că a fost dispusă ca urmare a unei proceduri viciată de grave iregularități și cu violarea art. 6 și art. 7 din Convenție. Curtea a reamintit că o privare de libertate nu poate fi justificată dacă decurge dintr-o condamnare pronunțată la finalul unui proces marcat de „o negare flagrantă de justiție” (se face trimitere la cauza *Stoichkov c. Bulgariei*, hotărârea din 24 martie 2005). Văzând însă concluziile trase în cauză asupra

neîncălcării art. 6 și art. 7 din Convenție, Curtea nu a putut să considere că reclamantul a fost obiectul unui proces sumar, cu încălcarea flagrantă a dreptului la apărare, sau că i s-a aplicat retroactiv o lege penală defavorabilă. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamantul nu a fost supus unei detenții ilegale, astfel că acest capăt de plângere a fost considerat ca nefondat și respins, în aplicarea art. 35 par. 3 lit. a și par. 4 din Convenție.

Constatarea ulterioară a unei încălcări a legii, din partea unui judecător, poate să nu se răsfrângă, asupra validității arestării suferite în acel interval de timp. Acesta este motivul pentru care Curtea continuă să refuze să admită cererile sosite de la persoane recunoscute vinovate de infracțiuni și care invocă faptul că instanțele de apel au constatat că verdictul de vinovăție sau pedeapsa se bazau pe erori de fapt sau de drept (*Benham c. Regatului Unit al Marii Britanii*).

Același principiu operează și în cazul admiterii în dreptul intern unei căi extraordinare de atac, care a dus, în urma rejudecării cauzei, la o soluție de achitare a persoanei care fusese achitată anterior. Deși persoana privată de libertate în baza hotărârii de condamnare a fost achitată în final, deținerea acesteia s-a făcut în baza hotărârii de condamnare, pronunțată anterior de instanță internă. Așadar, admiterea ulterioară a unei căi extraordinare de atac împotriva unei hotărâri de condamnare, nu atrage, de regulă, nelegalitatea detenției pentru perioada în care persoana a fost privată de libertate în baza acestei hotărâri. Curtea a subliniat însă că, pentru a stabili dacă art. 5 par. 1 din Convenție a fost respectat, este cazul să se facă o distincție clară între actele privind detenția *categoric nevalabile* – de exemplu cele care sunt emise de o instanță în afara competenței sale – și actele privind detenția care sunt *prima facie* valabile și eficiente până în

momentul în care sunt anulate de o altă instanță internă (*Lloyd și alții c. Regatului Unit al Marii Britanii; Khoudayorov c. Rusiei*).

În viziunea Curții, o persoană este considerată arestată preventiv, doar **până la pronunțarea unei hotărâri de condamnare**, chiar dacă aceasta nu este definitivă. După pronunțarea unei hotărâri de condamnare în primă instanță, persoana este considerată deținută în temeiul acestei hotărâri, respectiv în baza art. 5 par. 1 lit. a) din Convenție. Astfel, în cauza **Konolos c. României**, Curtea a reamintit că durata detenției posteroare condamnării în primă instanță nu poate fi considerată ca încadrându-se în art. 5 par. 1 lit. c). S-a reținut că, totuși, atunci când o Curte de Apel casează prima sentință și dispune trimiterea spre rejudecare, perioada de arest cuprinsă între casare și noua judecată este, de asemenea, luată în calcul.

Referitor la privarea de libertate a unei persoane în baza unui **mandat de executare a pedepsei care fusese revocat**, în cauza **Oprea c. României**, Curtea nu a putut accepta faptul că reclamantul a fost privat de libertate doar pentru că Poliția de Frontieră nu a fost informată despre revocarea mandatului de executare a pedepsei închisorii și, cu atât mai puțin, că a fost deținut timp de 4 zile pentru ca administrația penitenciarului să ia legătura cu Judecătoria Ploiești și să obțină o copie de pe hotărârea prin care a fost revocat mandatul. De altfel, Curtea a apreciat că atitudinea pe care reclamantul a avut-o în timpul valabilității mandatului de executare a pedepsei, de a se sustrage de la executarea acestuia, nu ar putea să îi fie reproșată acestuia după revocarea mandatului și nu ar putea, în niciun caz, să justifice o privare de libertate posteroară acestei revocări. Prin urmare, s-a constatat încălcarea art. 5 par. 1 din Convenție.

În cazul **persoanelor judecate în lipsă**, care au solicitat sub imperiul vechiului Cod de procedură penală român rejudecarea cauzei în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil, deși acestea erau deținute în baza unei hotărâri definitive de condamnare, Curtea a considerat că s-a încălcat dreptul la libertate și siguranță atunci când rejudecarea s-a făcut cu acestea în stare de detenție. Astfel, în cauza **Sâncrăian c. României**, Curtea a constatat de la început că, la momentul faptelor, dispozițiile legale care reglementau rejudecarea unui cauze după extrădare nu indicau dacă – și, în cazul unui răspuns afirmativ, în ce condiții – putea fi prelungită detenția bazată pe o condamnare în lipsă, în cazul redeschiderii procesului. Această omisiune legislativă nu era atenuată de o jurisprudență constatată a instanțelor din România, unele instanțe refuzând să pună în libertate părțile în cauză, în timp ce altele au dat curs unor astfel de cereri de eliberare. Se arată că doar prin modificările aduse de noul Cod de procedură penală, adoptat în anul 2010, după punerea în libertate a reclamantei din această cauză, s-a soluționat această omisiune și s-au pus bazele pentru a nu mai exista o jurisprudență divergentă a instanțelor din România, cu privire la privarea de libertate a persoanei după redeschiderea procedurii. Curtea a considerat că, în mod evident, o astfel de divergență de jurisprudență nu era de natură a permite cuiva să prevadă, în mod rezonabil, în circumstanțele cauzei, consecințele care pot decurge dintr-un act determinat. În aceste condiții, Curtea a concluzionat că legislația română relevantă nu îndeplinește criteriul „previzibilității” unei „legi”, în sensul art. 5 par. 1 din Convenție. De asemenea, Curtea a mai constatat și că deficiențele de drept intern cu privire la eficacitatea controlului jurisdicțional al detenției unei persoane, după redeschiderea procedurii

în temeiul art. 522¹ din vechiul C.pr.pen., nu se pot concilia cu exigențele impuse de art. 5 par. 4 din Convenție.

Așa cum s-a arătat în conținutul hotărârii, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală, s-au remediat aceste deficiențe, prevăzându-se că odată cu admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsă a persoanei condamnate, este desființată de drept hotărârea de condamnare, potrivit art. 469 alin. (7) C.pr.pen.

B. Privarea de libertate rezultată dintr-o ordonanță judiciară sau dintr-o obligație impusă de o lege căreia persoana nu i s-a supus (art. 5 par. 1 lit. b). De cele mai multe ori, acest caz de privare de libertate a fost analizat, în cauzele împotriva României, în legătură cu emiterea și punerea în executare a unor **mandate de aducere**. Așa cum s-a arătat anterior, atunci când modul concret în care a fost emis sau executat mandatul a condus la o privare de libertate realizată în considerarea săvârșirii unei infracțiuni, în scopul cercetării persoanei, Curtea a considerat că sunt incidente prevederile art. 5 par. 1 lit. c) din Convenție, iar nu lit. b) a aceluiași articol.

Astfel, în cauza **Creangă c. României**, Curtea a reținut că reclamantul nu știa dacă era citat în calitate de martor sau învinuit, ori poate chiar în calitate de polițist care efectuează el însuși cercetări. În această privință, Curtea a reamintit că, deși nu se exclude posibilitatea autorităților de a folosi în mod legitim anumite stratageme, de exemplu pentru a dejuca mai eficient activitățile infracționale, în schimb, un comportament al administrației care încearcă să ofere încredere unor persoane în vederea arestării lor, nu este scutită de critici în raport cu principiile generale formulate explicit sau implicit de Convenție (se face trimitere la cauza *Ēonka c. Belgiei*). Curtea a subliniat că este conștientă de

constrângerile unei anchete penale și nu neagă complexitatea procedurii declanșate în speță, având de-a face cu necesitatea unei strategii unitare, puse în aplicare de către un singur procuror și prin intermediul unor acte realizate într-o singură zi, într-o cauză de mare amploare, care implică un număr semnificativ de persoane. De asemenea, nu contestă faptul că corupția constituie un flagel endemic, care subminează încrederea cetățenilor în instituții, și înțelege că autoritățile naționale trebuie să dea dovadă de fermitate față de persoanele răspunzătoare. Cu toate acestea, combaterea flagelului nu poate justifica, în materie de libertate, recurgerea la acte arbitrare și existența unor zone de non-drept, acolo unde există o lipsire de libertate. Având în vedere cele de mai sus, Curtea a considerat că, cel puțin începând cu ora 12:00, procurorul avea bănuieli suficient de solide, susceptibile să justifice lipsirea de libertate a reclamantului, în legătură cu ancheta, și că dreptul român prevedea măsurile necesare în acest sens, și anume reținerea sau arestarea preventivă. Însă, procurorul nu a luat cea de a doua măsură, în privința reclamantului, decât foarte târziu, pe la ora 22:00, considerându-se că până la această oră reclamantul a fost privat de libertate fără o bază legală.

De asemenea, în cauza **Valerian Dragomir c. României**, Curtea a subliniat că, potrivit art. 183 alin. (3) și (4) din vechiul C.pr.pen., persoana prezentată în temeiul mandatului de aducere este audiată imediat și rămâne la dispoziția autorităților judiciare doar timpul necesar pentru interogarea acesteia. În acest sens, Curtea a observat că, deși reclamantul a sosit la sediul DNA în data de 8 februarie 2011, la orele 9.20 p.m., acesta a fost interogat de procuror abia după aproximativ unsprezece ore. Astfel cum rezultă din mandatul procurorului

emis la 7 februarie 2011, reclamantul și ceilalți nouăzeci și trei de colegi ai acestuia au fost citați să se prezinte în fața DNA în calitate de „învinuiți”, având în vedere că în privința tuturor fusese începută urmărirea penală în cauză la 3 februarie 2011. Prin urmare, Curtea a considerat că legalitatea lipirii de libertate a reclamantului trebuie să fie examinată în temeiul art. 5 par. 1 lit. c) din Convenție.

În ceea ce privește argumentul Guvernului conform căruia ordinea interogării suspectilor fusese stabilită nu numai în funcție de prioritățile anchetei, dar și de ora sosirii avocaților apărării, Curtea a observat, pe baza documentelor de care dispunea, că avocatul reclamantului sosise la sediul DNA în jur de 12.27 a.m., pe data de 9 februarie 2011; cu toate acestea, reclamantului i s-a solicitat să dea o declarație în prezența avocatului său abia la 8.15 a.m. Conform dreptului român, există numai două măsuri preventive care implică o lipsire de libertate: reținerea și arestarea preventivă. Totuși, în această cauză, niciuna din aceste măsuri nu a fost aplicată reclamantului înainte de orele 10.55 p.m., în data de 9 februarie 2011. Curtea arată că este conștientă de constrângerile inerente unei anchete penale și nu neagă complexitatea acțiunilor instituite în speță, care impuneau o abordare strategică unificată, în cadrul unui caz de mare amploare, care implica un număr considerabil de persoane. Cu toate acestea, în materie de libertate, lupta împotriva corupției nu poate justifica recurgerea la acte arbitrare și existența unor zone de non-drept acolo unde există o lipsire de libertate (se face trimitere la cauza *Creangă c. României*). Ținând seama de elementele anterioare, Curtea a considerat că încă din momentul sosirii reclamantului la sediul DNA, la orele 9.20 p.m., în data de 8 februarie 2011, procurorul avea o suspiciune

suficient de întemeiată pentru a justifica lipsirea de libertate a reclamantului în scopul cercetării, iar dreptul român prevedea adoptarea de măsuri în această privință, și anume reținerea sau arestarea preventivă. Cu toate acestea, procurorul a decis să îl aresteze pe reclamant mult mai târziu, după aproape treisprezece ore. În consecință, Curtea a considerat că lipsirea de libertate a reclamantului, în intervalul cuprins între orele 9.20 p.m. din 8 februarie 2011 și până la orele 8.15 a.m. în data de 9 februarie 2011, nu avea niciun temei în dreptul intern și, prin urmare, a constituit o încălcare a art. 5 § 1 din Convenție.

Așa cum s-a arătat anterior, în cauza *Lolova-Karadzhoва c. Bulgariei* Curtea a statuat că lipsirea de libertate a unei persoane, pe o durată de 29 de ore, în vederea executării unui mandat de aducere, nu impune și obligația statelor de a institui un drept la recurs în fața unui tribunal, având în vedere perioada scurtă a privării de libertate. Chiar dacă în acest caz s-a reținut încălcarea art. 5 par. 1 din Convenție, lipsirea de libertate a fost analizată pe terenul art. 5 par. 1 lit. b) din Convenție, iar nu în baza lit. c) a aceluiași articol, așa cum s-a întâmplat în cauzele de mai sus. Explicația o găsim în faptul că, în cauzele *Creangă c. României* și *Valerian Dragomir c. României*, era vorba de persoane aduse cu mandat în vederea inculpării și reținerii acestora. Cu toate acestea, ar fi absurd să se considere că jurisprudența Curții din aceste cauze ar obliga organele judiciare ca, înainte de aducerea cu mandat a unui suspect sau inculpat, să emită o ordonanță de reținere a acestuia, considerându-se că nu ar fi posibilă privarea lor de libertate decât în temeiul art. 5 par. 1 lit. c) din Convenție. O astfel de interpretare ar conduce la eludarea prevederilor legale instituite în dreptul intern tocmai pentru protejarea dreptului la libertate și siguranță, cum ar fi aceea că măsura reținerii poate fi luată

numai după audierea suspectului sau inculpatului, în prezența avocatului ales ori numit din oficiu, potrivit art. 209 alin. (5) C.pr.pen.. Din acest motiv, hotărârile Curții trebuie analizate doar prin luarea în considerare a circumstanțelor fiecărei cauze în parte.

De altfel, în cazul în care a fost emis un mandat de aducere a unei persoane, pentru prezentarea materialului de urmărire penală acesteia, în temeiul art. 250 din vechiul C.pr.pen., iar nu în vederea arestării acesteia, Curtea a analizat lipsirea de libertate pe temeiul art. 5 par. 1 lit. b) din Convenție, deși era vorba tot de o persoană „învinuită”. Constatând încălcarea acestui articol, Curtea a ținut cont, în primul rând, de faptul că prezentarea materialului de urmărire penală era un drept și nu o obligație a reclamantei, dar și că, în final, scopul pentru care a fost emis mandatul de aducere nu a fost realizat. Astfel, în cauza **Lazariu c. României**, Curtea a statuat că noțiunea de arbitrariu, prin raportare la literele b), d) și e), include de asemenea și o analiză a *necesității* privării de libertate, pentru atingerea scopului urmărit. Privarea de libertate a unei persoane este o măsură atât de gravă încât este justificată numai în ultimă instanță, în cazul în care măsuri mai puțin grave au fost analizate și s-a stabilit că sunt insuficiente pentru protejarea intereselor individului sau a societății, care ar putea impune ca persoana respectivă să fie privată de libertate. Mai mult, Curtea a arătat că trebuie să existe o *proporționalitate* între importanța într-o societate democratică a asigurării executării imediate a unei obligații și importanța dreptului la libertate, durata detenției fiind un factor relevant pentru stabilirea acestei proporționalități (se face trimitere la cauza *Vasileva c. Danemarcei*). Curtea a constatat că, potrivit art. 250 din vechiul C.pr.pen., prezentarea materialului de urmărire

penală este un drept al inculpatului, mai degrabă decât o obligație legală. Pentru a permite reclamantului exercitarea acestui drept, autoritățile ar fi trebuit să ia în calcul măsuri mai puțin severe decât privarea de libertate (se face din nou trimitere la cauza *Vasileva c. Danemarcei*). Chiar presupunând că era necesar ca reclamanta să aibă cunoștință de dosarul de urmărire penală, Curtea a observat că, după ce mandatul a fost emis, reclamantei nu i-a mai fost permis accesul la dosarul său. Față de aceste considerente, Curtea a concluzionat că pretinsul scop al mandatului nu a fost îndeplinit și că privarea de libertate a reclamantei în sediul parchetului, pentru mai multe ore, în data de 28 mai 2003, a fost arbitrară și, prin urmare, a existat o încălcare art. 5 par. 1 lit. b) din Convenție.

C. Privarea de libertate a unei persoane pentru care există motive verosimile de a se bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice să se creadă în necesitatea de a-l împiedica s-o săvârșească sau să fugă după săvârșirea acesteia (art. 5 par. 1 lit. c). Acest caz de privare de libertate privește arestarea preventivă a inculpatului, fiind destul de des invocat în cauzele împotriva României. Întrucât Curtea a statuat că art. 5 par. 1 lit. c) formează un tot unitar cu par. 3 din același articol (*Lawless c. Irlandei nr. 3*), ambele oferind indivizilor privați de libertate o garanție specială, respectiv o procedură judiciară ce vizează asigurarea că nimeni nu este privat de libertate în mod arbitrar (*Schiesser c. Elveției*), acest caz de privare de libertate va fi analizat împreună cu garanțiile oferite de par. 3. Aici vor fi subliniate doar câteva aspecte privind legalitatea privării de libertate întemeiată pe art. 5 par. 1 lit. c) din Convenție, așa cum rezultă din hotărârile adoptate în cauzele contra României.

În cauza **Riccardi c. României** s-a arătat că, potrivit jurisprudenței Curții,

măsura privativă de libertate trebuie considerată *ex facie* nelegală doar dacă nerespectarea legii este evidentă și gravă. În consecință, dacă nu constituie o neregularitate gravă și evidentă, deficiența ce afectează o dispoziție de privare de libertate poate fi remediată în cursul procesului de către instanțele de control judiciar (se face trimitere la cauza *Mooren c. Germaniei*). Curtea a constatat că în această cauză dispoziția de menținere a arestării preventive a fost afectată de un viciu procedural, care însă nu poate fi considerat „nelegalitate gravă și evidentă”, astfel încât să atragă nulitatea acestei dispoziții. Chiar dacă s-a dispus de către curtea de apel rejudecarea ca urmare a constatării că măsura arestării preventive a fost menținută de un complet nelegal constituit, nu s-a constatat nulitatea menținerii arestării între 25 iunie și 2 iulie și nu s-a reținut nelegalitatea în mod retroactiv a acestei măsuri. Așadar, măsura arestării preventive a fost menținută între 25 iunie și 4 iulie în conformitate cu legislația națională, fiind dispusă în compunerea prevăzută de lege și având la bază dispoziția din încheierea din 17 iunie 2003. Din moment ce autoritățile naționale sunt mai în măsură să interpreteze dreptul național, Curtea a acceptat că măsura preventivă a fost luată cu respectarea legii, chiar și după ce curtea de apel a desființat și trimis la rejudecare cu privire la menținerea arestării preventive, pentru nelegala constituire a completului de judecată. Totodată, Curtea a considerat că măsura arestării preventive a reclamantului nu a avut un caracter arbitrar, fiind nevoie de timp pentru alcătuirea unui nou complet de judecată cu respectarea legii, astfel că intervalul de timp de la 2 iulie, când s-a pronunțat curtea, și 4 iulie, când instanța de fond a pronunțat o nouă soluție, este unul rezonabil (se face trimitere la cauzele *Winterwerp c. Olandei* și *Erkalo c. Olandei*). În concluzie, deși

curtea de apel constatase că măsura arestării preventive a fost menținută în mod nelegal de instanța de fond, Curtea a reținut că nu a fost încălcat art. 5 par. 1 din Convenție.

Considerăm că această jurisprudență a Curții este valabilă doar în cazul în care menținerea măsurii arestării preventive se dispune înainte de expirarea termenului pentru care se dispusese anterior arestarea preventivă. Altfel, ar fi discutabilă o soluție de menținere a măsurii arestării preventive dispusă după ce termenul pentru care aceasta se dispusese anterior a expirat. În acest caz, potrivit legii interne, instanța ar trebui să constate încetarea de drept a măsurii arestării preventive, potrivit art. 241 alin. (1) lit. a) C.pr.pen..

Nu același lucru a statuat Curtea într-un alt caz de arestare nelegală, reținând în cauza ***Calmanovici c. României*** că o validare retroactivă a unei detenții dispuse de o instanță necompetentă ar fi contrară dreptului intern și art. 5 par. 1 din Convenție. Curtea a reținut că, în plus, o asemenea interpretare s-ar fi lovit în această cauză de constatarea că instanța militară a respins special excepția de necompetență ridicată de reclamant.

Tot în cauza ***Calmanovici c. României***, Curtea a analizat un alt caz de detenție nelegală, constând în executarea cu întârziere a unei decizii a instanței de punere în libertate a unei persoane arestate preventiv. În acest context Curtea a reamintit că, pentru a examina termenul de executare a unei hotărâri de punere în libertate, nu a înlăturat perioade cum ar fi seara și noaptea, în alte cauze în care condițiile cerute pentru punerea în libertate a reclamantului au fost legate de o oră la care angajatul închisorii desemnat cu unele operațiuni necesare în acest scop lipsea din cauza programului de lucru (se face trimitere la cauza *Rashid c. Bulgariei*). Dacă situația este diferită în

această cauză, în măsura în care primul demers necesar a fi făcut, comunicarea către închisoare a caracterului definitiv al hotărârii, trebuia să fie efectuat de judecătoria, Curtea a reținut totuși că, chiar dacă acest termen poate fi considerat drept inevitabil, autorităților le revenea sarcina de a face dovada unei promptitudini deosebite, la data de 27 septembrie 2005, pentru a reduce la minim timpul necesar eliberării reclamantului, care petrecuse deja o noapte în plus în închisoare. În cauză Curtea a observat că faxul care comunica Penitenciarului Jilava caracterul definitiv și executoriu al sentinței în discuție nu a fost trimis de instanța menționată decât a doua zi, la orele 10:51, și că timpul necesar redactării și semnării acestei scrisori nu poate justifica un asemenea termen.

D. Privarea de libertate a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond (art. 5 par. 1 lit. e).

Cele mai multe cauze împotriva României, întemeiate pe acest text, au avut la bază acțiuni ale organelor statului de internare a persoanelor cu tulburări de comportament.

În cauza **C.B. c. României**, Curtea a reamintit că o persoană nu poate fi considerată „alienată” și nu poate fi privată de libertate decât în cazul în care alienarea sa a fost dovedită, iar tulburarea are un caracter sau o dimensiune care justifică internarea; internarea nu se poate prelungi în mod valabil fără ca respectiva tulburare să persiste (se face trimitere la cauzele *Winterwerp c. Olandei*; *Johnson c. Regatului Unit* și *Filip c. României*). În această privință, nicio privare de libertate a unei persoane considerate alienate nu poate fi conformă art. 5 par. 1 lit. e), dacă aceasta s-a stabilit fără consultarea unui medic specialist. În cauză internarea reclamantului, dispusă de procuror, avea

drept scop tocmai obținerea unui certificat medical, pentru a se stabili dacă acesta avea discernământul necesar spre a fi considerat responsabil din punct de vedere penal, și la momentul internării sale acesta a fost dus la un centru de psihiatrie, unde a fost consultat de medici, însă nimic nu indică faptul că medicii care l-au internat în spitalul de psihiatrie, la 4 septembrie 2002, au fost întrebați dacă reclamantul trebuia în mod necesar internat în vederea efectuării unui examen medico-legal (se face trimitere la cauza *Filip c. României*).

Curtea a constatat în această cauză și caracterul vădit disproporționat al modalităților de realizare a internării. Reclamantul a fost ridicat de agenții de poliție, care i-au forțat ușa la primele ore ale dimineții, i-au pus cătușe, apoi l-au condus la postul de poliție și, ulterior, la laboratorul medico-legal pentru ca, în final, să fie dus la spitalul de psihiatrie. S-a subliniat că acesta nu comisese niciun gest violent și că necesitatea internării sale nu fusese stabilită în mod legal de către un medic. Prin urmare, Curtea a considerat că privarea de libertate a reclamantului timp de 14 zile nu era justificată și nici conformă cu art. 5 par. 1 lit. e).

În cauza **Lazariu c. României**, Curtea a reiterat argumentul că opinia unui medic, înainte de internare, era esențială în cauza de față, mai ales pentru că reclamanta nu avea un istoric de boli psihice. Curtea a constatat că Guvernul nu a susținut că reclamanta ar fi săvârșit acțiuni de violență fizică, prin care ar fi reprezentat un pericol pentru ea și pentru alții. Sub acest aspect, Curtea a constatat că, în cursul procesului desfășurat împotriva sa, reclamanta nu a fost acuzată de săvârșirea vreunei fapte cu violență. Chiar acceptând susținerea Guvernului, în sensul că atitudinea reclamantei a determinat dificultăți pentru examinarea acesteia înainte de internare, Curtea a

arătat că autoritățile naționale nu au solicitat exprimarea unei opinii medicale întemeiate pe înscrisurile medicale privind pe reclamantă. Deși procurorul a dispus internarea reclamantei, cu scopul clar de a obține o opinie medicală, nimic nu indică faptul că la momentul internării în Spitalul Socola, la data de 28 mai 2003, autoritățile naționale ar fi solicitat opinia unui medic cu privire la necesitatea internării. Mai mult, reclamanta nu a fost examinată de către comisie decât pe 5 iunie 2003, la 9 zile de la sosirea la Spitalul Socola, când s-a constatat că nu suferea de afecțiuni psihiatrice și a fost eliberată imediat. Guvernul nu a adus argumente pentru a explica de ce reclamanta a fost examinată după 9 zile, deși a susținut că atitudinea sa a justificat măsuri urgente. Prin urmare, a existat în cauză o încălcare a art. 5 par. 1 lit. e) din Convenție.

La fel, în cauza **Atudorei c. României**, în care o persoană majoră a fost internată într-un spital de psihiatrie, la cererea părinților, pe fondul discuțiilor legate de urmarea de către aceasta a cursurilor MISA, Curtea a reținut că, potrivit Comisiei Superioare de Disciplină, foile de observație clinică ale reclamantei nu includeau o evaluare psihologică completă, și că nu au fost deloc efectuate testele necesare pentru a se stabili dacă suferă de tulburare de personalitate de tip *borderline*. Având în vedere dezacordul părților în această privință, Curtea a arătat că este pregătită să accepte că internarea reclamantei s-a bazat exclusiv pe motive medicale. Cu toate acestea, deși reclamanta fusese anterior internată într-o instituție de sănătate mintală, nu există nicio probă la dosar că reclamanta a încercat vreodată să-și facă rău sau să facă altora rău. În plus, faptul că ea a fost externată cu același diagnostic ca la internare ridică îndoieli serioase cu privire la necesitatea măsurii contestate, în sensul art. 5 par. 1

lit. e). În cele din urmă, Guvernul nu a prezentat niciun argument convingător cu privire la motivul pentru care suferința reclamantei nu se putea trata și monitoriza fără a o lipsi de libertate. Având în vedere cele de mai sus, Curtea a observat că lipsirea reclamantei de libertate nu a fost justificată în temeiul art. 5 par. 1 lit. e).

În cauza **Cristian Teodorescu c. României** sunt dezvoltate toate aceste reguli ale internării nevoluntare, în cazurile urgente, în care există un risc. Se arată că, dacă este adevărat că art. 5 par. 1 litera e) autorizează internarea unei persoane care suferă de tulburări mentale, o astfel de măsură trebuie să fie în mod corespunzător justificată de gravitatea stării de sănătate a reclamantului, cu scopul de a asigura propria protecție sau protecția altuia (se face trimitere la cauza *Stanev c. Bulgariei*). Se reiterează regula că nicio privare de libertate a unei persoane considerată alienată nu poate fi considerată întemeiată pe art. 5 par. 1 lit. e) din Convenție, dacă este dispusă fără a se cere avizul unui medic specialist. Totuși, ținând cont de marja de acțiune de care dispun statele contractante în aceste cazuri de internare cu titlu de urgență, se arată că este acceptat ca, în cazuri urgente, de risc, atunci când o persoană este internată în urma comportamentului său violent, un astfel de aviz să fie obținut imediat după internare, dar, în orice alte cazuri, o consultare prealabilă este indispensabilă. În cazul în care nu există această posibilitate, atunci când de pildă persoana refuză să se prezinte la un examen, trebuie cel puțin să se ceară evaluarea unui medic expert, pe baza dosarului, în caz contrar neputându-se susține că alienarea acesteia a fost stabilită pe bază de probe (se face trimitere la cauza *Varbanov c. Bulgariei*). În speța analizată s-a constatat însă că nimic nu indică faptul

că privarea de libertate a reclamantului era indispensabilă, în raport cu circumstanțele speței, și că o altă măsură, mai puțin severă, nu era suficientă pentru protejarea interesului reclamantului sau al ordinii publice.

Din acest punct de vedere, Curtea a notat că, în speță, reclamantul nu a făcut obiectul niciunei consultări prealabile internării sale la spitalul psihiatric: autoritățile nici nu l-au convocat pentru a se prezenta la un examen și nici nu au solicitat evaluarea sănătății sale de către un medic specialist, pe baza dosarului. În opinia Curții, o astfel de evaluare prealabilă era indispensabilă, în ciuda conținutului insolit al plângerilor sale, deoarece reclamantul nu avea antecedente de tulburări psihice și nu a manifestat violențe asupra sa sau asupra altor persoane. În sfârșit, faptul că i s-a permis să părăsească spitalul într-o stare identică celei în care a fost internat ridică un serios semn de întrebare cu privire la necesitatea luării măsurii internării în cauză, față de dispozițiile art. 5 par. 1 lit. e). Nicio explicație convingătoare nu a fost avansată de Guvern, cu privire la faptul că medicul L. a dispus internarea reclamantului, în loc să îl examineze imediat.

În sfârșit, în cauza **Stelian Roșca c. României**, se subliniază obligația autorităților de a lua în considerare măsuri mai puțin severe, pentru atingerea scopurilor enunțate în art. 5 par. 1 lit. e). Curtea a arătat că privarea de libertate este o măsură gravă, care se justifică doar atunci când alte măsuri, mai puțin severe, sunt găsite insuficiente și pentru a proteja interesul personal sau public (se face trimitere la cauza *Witold Litwa c. Poloniei*). Circumstanțele speței nu au relevat faptul că alte măsuri, mai puțin severe, au fost avute în vedere de autorități, pentru ca parchetul să poată obține avizul unei comisii de specialiști, și că aceste măsuri au fost insuficiente pentru a atinge

obiectivul vizat. Simplul fapt că reclamantul a depus plângeri împotriva fostului său angajator, o întreprindere de stat, precum și împotriva directorului său și a altor cadre, ca urmare a concedierii sale, considerată nelegală de instanțele naționale, nu poate justifica, în opinia Curții, măsurile stricte luate împotriva sa. Acest lucru a fost suficient pentru Curte pentru a ajunge la concluzia că privarea de libertate a reclamantului nu poate fi considerată „legală” în temeiul art. 5 par. 1 al Convenției.

E. Privarea de libertate a unei persoane în caz de expulzare sau extrădare (art. 5 par. 1 lit. f). Cauzele împotriva României, întemeiate pe acest text, au avut în vedere cazuri de îndepărtare de pe teritoriul țării a persoanelor străine care prezentau un risc pentru siguranța națională, în baza unei proceduri administrative.

În cauza **Hussain c. României**, Curtea a statuat că art. 5 par. 1 lit. f) impune ca „o procedură de extrădare să fie în curs”, neavând a se cerceta dacă decizia de expulzare inițială *se justifică sau nu*, față de legislația internă ori de dispozițiile Convenției. Curtea a constatat că art. 21 alin. 3 din Legea nr. 123/2001 dispunea, la momentul evenimentelor, că până la punerea în execuție a măsurii de expulzare, străinii care nu dispuneau de un document de călătorie și nici de mijloace financiare, erau găzduiți în centre special amenajate. În plus, motivul reținerii, precum și drepturile și obligațiile străinilor găzduiți în centre trebuiau comunicate acestora în scris, lucru ce nu s-a întâmplat în cauză.

În cauza **Al Agha c. României**, Curtea a reamintit că, în contextul specific al măsurilor referitoare la securitatea națională, cerința previzibilității legii nu poate fi aceeași ca în numeroase alte domenii (se face trimitere la cauzele *Leander c. Suediei* și *Al-Nashif c. Bulgariei*). Cu toate acestea, persoanele

care fac obiectul unei măsuri întemeiate pe motive de securitate națională nu trebuie să fie private de garanții împotriva caracterului arbitrar. Astfel, dreptul intern trebuie să ofere o protecție împotriva unor atingeri arbitrare, aduse de puterea publică drepturilor garantate de Convenție. Într-adevăr, existența unor garanții adecvate și suficiente împotriva abuzurilor, printre care în special cele privind procedurile de control eficace din partea puterii judecătorești, este cu atât mai necesară cu cât, pretinzând că apără democrația, asemenea măsuri riscă să o submineze și chiar să o distrugă (se face trimitere la cauza *Rotaru c. României*). În speță, Curtea a constatat că privarea de libertate a reclamantului a fost prelungită întotdeauna pe motiv că fusese declarat indezirabil și că prezenta, conform autorităților, un pericol pentru securitatea națională. Or, nu a fost inițiată nicio anchetă împotriva reclamantului, pentru participarea la săvârșirea vreunei infracțiuni în România sau într-o altă țară. A fost suficient pentru Curte să constate că, în afară de motivul general menționat anterior, autoritățile, respectând dispozițiile legale aplicabile în materie, nu au oferit reclamantului nicio altă precizare cu privire la faptele care i se imputau și care reprezentau în mod implicit motivele privării sale de libertate. De asemenea, Curtea a acordat importanță faptului că instanțele naționale nu puteau efectua decât o examinare pur formală a deciziilor în care se constata că reclamantul fusese declarat indezirabil și care prelungeau luarea în custodie publică a acestuia. Întrucât reclamantul nu a beneficiat, nici în fața autorităților administrative, nici în fața instanțelor naționale, de gradul minim de protecție împotriva riscului de arbitrar din partea autorităților, Curtea a considerat că la momentul prelungirilor succesive privarea sa de libertate nu avea o bază legală suficientă în dreptul intern, în măsura în care nu era prevăzută de „o

lege”, în conformitate cu cerințele Convenției.

În cauza ***Kaya c. României***, Curtea a statuat că rolul său nu este acela de a examina *in abstracto* legislația și practica interne aplicabile în această cauză, ci acela de a aprecia dacă modul în care ele au afectat reclamantul încalcă prevederile Convenției (*Padovani c. Italiei*, *Bellerin Lagares c. Spaniei*). Or, detenția, în speță, nu a durat decât o zi, un interval de timp pe care Curtea nu îl consideră nerezonabil. În plus, conform art. 93 din O.U.G. nr. 194/2002, reclamantul avea posibilitatea contestării măsurii luării sale în custodie publică. În lumina criteriilor degajate din jurisprudență și ținând cont de ansamblul circumstanțelor speței, Curtea a apreciat că durata detenției, de numai o zi, este rezonabilă. Prin urmare, plângerea cu privire la art. 5 par.1 lit. f) a fost considerată ca vădit nefondată, fiind respinsă ca atare.

V. Garanțiile instituite pentru persoanele private de libertate.

1. Dreptul de a fi informat despre motivele arestării (art. 5 par. 2).

Art. 5 par. 2 din Convenție enunță o garanție elementară, respectiv aceea că orice persoană arestată are dreptul de a ști de ce a fost privată de libertate. Această garanție obligă la aducerea la cunoștință, într-un limbaj simplu și accesibil, a motivelor juridice și factuale ale privării de libertate, pentru ca persoana în cauză să poată contesta legalitatea deținerii în fața unui tribunal, în temeiul paragrafului 4 al aceluiași articol.

Informarea cu privire la motivele arestării este diferită de informarea persoanei, de îndată și înainte de a fi ascultată despre fapta pentru care se efectuează urmărirea penală. Acest din urmă drept al acuzatului, de a fi informat asupra naturii acuzației aduse împotriva

sa, se regăsește în art. 6 par. 3 lit. a) din Convenție, fiind aplicabil tuturor persoanelor acuzate, indiferent dacă acestea sunt în stare de libertate sau în stare de arest. Scopul acestei garanții este acela de a da persoanei acuzate posibilitatea de a-și pregăti în mod efectiv apărarea în cauză. Scopul informării persoanei arestate asupra motivelor arestării este acela de a îi asigura în mod efectiv dreptul la siguranță, permițându-i, totodată, să conteste această măsură în cunoștință de cauză.

Există o unanimitate de opinii că obligația de informare asupra motivelor arestării nu se referă doar la persoanele arestate în cadrul unui proces penal, ci la **orice privare de libertate** a unei persoane, inclusiv în raport de privarea de libertate a unei persoane extrădate sau a unui bolnav ori alienat mintal⁶⁰³.

Potrivit jurisprudenței Curții, persoana privată de libertate trebuie să beneficieze de informații „într-un termen scurt”, însă autoritatea care dispune arestarea **poate să nu i le ofere în integralitate și pe loc**. Pentru a determina dacă acestea au fost suficiente și la timp, Curtea a subliniat că trebuie cercetate particularitățile speței (*Ēonka c. Belgiei*).

În cauzele contra României a fost constatată respectarea acestei obligații, nefiind dispuse condamnări pentru încălcarea art. 5 par. 2 din Convenție.

În cauza ***Ghiurău c. României***, Curtea a reamintit că o persoană **trebuie informată la momentul privării de libertate sau imediat după, ori să fie în măsură să deducă motivele privării de libertate din desfășurarea interogatoriului**, în decurs de câteva ore de la arestare. Se trimite în acest sens la jurisprudența Curții din cauza *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, în care s-a considerat că a fost respectată

cerința promptitudinii, pentru un interval de aproximativ șapte ore de la arestare până la furnizarea informațiilor necesare, și din cauza *Ēonka c. Belgiei*, în care s-a constatat că nu a existat o încălcare a articolului menționat, în situația în care au fost furnizate motivele arestării pe scurt, la momentul privării de libertate, completate în scris două zile mai târziu. În acest context, Curtea a reținut că intervalul de opt ore din speță a respectat cerința promptitudinii prevăzută de art. 5 par. 2, constatând că în cauza menționată nu a existat o încălcare a art. 5 par. 2 din Convenție.

La fel, în cauza ***Iorgoiu c. României***, s-a reținut că reclamantul a fost arestat la data de 12 aprilie 2001 și că la acel moment el fusese deja condamnat printr-o hotărâre definitivă, din 8 februarie 2001, a Curții de Apel Timișoara, la pedeapsa cu închisoarea, un mandat de executare a pedepsei fiind emis pe numele său. În plus, la 12 octombrie 2000, Parchetul de pe lângă Tribunalul Brăila a emis un mandat de arestare preventivă împotriva sa, pe motiv că se sustrage de la urmărirea penală. În consecință, privarea de libertate în litigiu a început la 12 aprilie 2001 și putea să se bazeze atât pe punerea în executare a hotărârii (articolul 5 par. 1), cât și pe noua acțiune penală pusă în mișcare împotriva sa (art. 5 par. 1 lit. c din Convenție).

De asemenea, Curtea a notat că reclamantul nu s-a plâns jurisdicțiilor interne despre faptul că nu a fost informat în momentul arestării cu privire la motivele pentru privarea sa de libertate. El a contestat doar faptul că nu a fost informat cu privire la motivele care au justificat arestarea sa preventivă și că nu a fost ascultat înainte de arestarea preventivă. Reclamantul și-a bazat căile de atac pe faptul că arestarea sa a fost ilegală, pe

⁶⁰³ CEDO, hotărârea *Bordovskiy c. Rusiei* și, respectiv, hotărârea *Van der Leer c. Olandei*, apud

R. Chiriță, *op. cit.*, p. 213.

motiv că se afla deja în executarea unei pedepse privative de libertate. În consecință, Curtea a concluzionat că reclamantul a fost informat și a știut cel puțin că a fost arestat pentru a executa o pedeapsă cu închisoarea. Mai mult decât atât, reclamantul nu a contestat în fața instanțelor naționale legalitatea mandatului de executare a pedepsei cu închisoarea din 16 martie 2001.

Referitor la **proba informării cu privire la motivele arestării**, în cauza **Radu Pop c. României**, Curtea a reținut că reclamantul a fost informat corespunzător despre motivele arestării sale din 18 august 2003, înainte ca organele de poliție să pătrundă în casa sa. Se arată că reclamantul însuși a recunoscut chiar în fața procurorului că știa de acuzația existentă împotriva sa. Astfel, chiar dacă Guvernul nu a furnizat un înscris în sensul informării reclamantului cu privire la temeiul arestării sale, în circumstanțele cauzei, Curtea a reținut că această informare a existat și a fost corespunzătoare, cererea reclamantului în temeiul art. 5 par. 2 fiind manifest nefondată.

De asemenea, în cauza **Begu c. României**, s-a constatat că reclamantul a fost ascultat la data de 2 iulie 2001, în legătură cu fapta de a-i fi cerut lui B.E. suma de 600 USD, pentru ca aceasta să nu fie reținută de poliție, suma fiind plătită pe 1 iulie 2001. Având în vedere aceste elemente și calitatea de polițist a reclamantului, Curtea a reținut că acesta ar fi trebuit sau ar fi putut să își dea seama că este bănuț de a fi implicat în activități ilicite, precum luarea de mită (se face trimitere la cauza *Rupa c. României nr. 1*). De asemenea, în orele ce au urmat luării declarației și cu ocazia plasării în arest, reclamantul a fost informat de procurorul militar, cu privire la acuzațiile aduse care justificau măsura arestării preventive. În consecință, Curtea a apreciat că informațiile furnizate reclamantului cu privire la motive arestării

îndeplinesc exigențele art. 5 par. 2 și a respins plângerea cu privire la aceste aspecte, ca vădit nefondată.

2. Dreptul persoanei arestate preventiv de a fi adusă de îndată înaintea unui magistrat și de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii (art. 5 par. 3).

Obiectul art. 5 par. 3, care formează un tot unitar cu par. 1 lit. c) din același articol (*Lawless c. Irlandei nr. 3*), constă în a oferi indivizilor privați de libertate o **garanție specială**: o procedură judiciară vizând asigurarea că nimeni nu este privat de libertate în mod arbitrar (*Schiesser c. Elveției*, 4 decembrie 1979). Curtea a declarat de mai multe ori că art. 5 par. 3 din Convenție oferă **persoanelor arestate sau deținute pe motiv că au fost bănuț că au comis o infracțiune**, garanții împotriva privării arbitrare sau nejustificate de libertate (*Assenov și alții c. Bulgariei*). Astfel, în ceea ce privește plângerea întemeiată pe art. 5 par. 3 din Convenție, Curtea a observat, în cauza **Al-Agha c. României**, că acest text se referă în mod explicit la privările de libertate menționate la art. 5 par. 1 lit. c), și anume la arestarea preventivă în cadrul unui proces penal. Acesta nu se aplică celorlalte cazuri de privări de libertate enumerate la art. 5 par. 1 (se face trimitere la cauza *Bogdanovski c. Italiei*, 14 decembrie 2006).

În jurisprudența Curții s-a statuat în mod constant că acest drept al persoanelor arestate preventiv, de a fi judecate într-un termen rezonabil sau de a fi eliberate în cursul procedurii, este un drept distinct de cel de a fi judecat într-un termen rezonabil, reglementat de art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, privind dreptul la un proces echitabil. Este un drept distinct, deoarece *el se aplică doar persoanelor arestate preventiv sau arestate la domiciliu*, începe să curgă de la data arestării preventive

sau la domiciliu și durează până la punerea în libertate a persoanei arestate preventiv sau până la pronunțarea unei hotărâri de condamnare, chiar nedefinitivă.

În plus, reglementarea distinctă a acestui drept al persoanelor arestate preventiv sau la domiciliu de a fi judecate într-un termen rezonabil sau de a fi puse în libertate are incidență în analiza *temeiurilor de prelungire* a măsurii arestării preventive sau arestului la domiciliu, așa cum procedează CEDO în spețele soluționate. Nu este suficientă reglementarea cazurilor de luare a acestor măsuri preventive privative de libertate, deoarece Curtea Europeană analizează separat condițiile *de luare* a acestor măsuri, față de cele *de prelungire* a lor.

A. Prima garanție oferită de textul de la art. 5 par. 3, aceea ca **persoana arestată preventiv să fie adusă de îndată înaintea unui judecător** nu mai ridică în prezent probleme în dreptul nostru, având în vedere că măsura arestării preventive este dispusă doar de către judecător. Cu privire la dreptul de a fi adus în fața unui judecător, Curtea a reținut, în cauza ***Begu c. României***, că reclamantul a fost arestat pe 2 iulie 2001, iar legalitatea arestării a fost analizată de Tribunalul Militar pentru prima dată la 10 iulie 2001, însă în măsura în care reclamantul nu dispunea de nicio cale de atac pentru a contesta arestarea dispusă de procuror, s-a reținut că reclamantul ar fi trebuit să formuleze plângerea într-un termen de șase luni de când a luat sfârșit situația reclamată (se face trimitere în acest sens la cauza *Agaođlu c. Turciei*, decizia din 28 august 2001). Așa cum s-a arătat anterior, în cazul în care plângerea pentru încălcarea acestui drept nu este formulată în termen de 6 luni de la data când a luat sfârșit încălcarea, plângerea nu mai poate fi examinată, chiar dacă procesul a continuat cu

reclamantul în stare de libertate, iar acesta a formulat plângerea imediat după rămânerea definitivă a hotărârii pe fond.

B. Cele mai multe probleme le-a ridicat însă cea de-a doua garanție instituită în acest text, aceea ca **persoana arestată preventiv să fie judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii**. Așa cum s-a arătat, art. 5 par. 3 are drept obiect principal eliberarea în momentul în care temeiul detenției încetează.

a) **Durata rezonabilă a arestării preventive**. Așa cum a reținut Curtea în cauza *Neumeister c. Austriei*, partea a doua a art. 5 par. 3 nu oferă autorităților judiciare o opțiune între judecarea într-un termen rezonabil și eliberarea provizorie. Până la condamnarea sa, persoana acuzată trebuie să fie considerată nevinovată și dispoziția analizată are drept obiect principal impunerea eliberării provizorii imediat ce temeiul menținerii detenției încetează. Continuarea detenției nu se justifică deci, într-o anumită speță, decât dacă indicii concrete demonstrează o cerință veritabilă de interes public care prevalează, în ciuda prezumției de nevinovăție, asupra regulii respectării libertății individuale stabilită la art. 5 din Convenție. În principal pe baza motivelor ce figurează în hotărârile pronunțate de instanțele interne în această privință, precum și a faptelor necontrovertate indicate de interesat în căile sale de atac, Curtea trebuie să stabilească dacă a avut loc sau nu încălcarea art. 5 par. 3 din Convenție.

Curtea a arătat deseori că nu se poate face o evaluare abstractă asupra caracterului rezonabil al duratei unei detenții (*Patsouria c. Georgiei*). În această privință, art. 5 par. 3 din Convenție nu poate fi interpretat ca permițând necondiționat arestarea preventivă atâta vreme cât nu depășește o anumită durată. Orice menținere în stare de arest preventiv a unui acuzat, chiar și pentru o

durată scurtă, trebuie justificată în mod convingător de autorități (*Musuc c. Moldovei*). La fel, în cauza **Lazăr c. României**, Curtea a reiterat că durata rezonabilă a detenției preventive nu se pretează la o evaluare abstractă și că trebuie să fie examinată în fiecare caz ținând cont de condițiile concrete.

În ce privește perioada luată în considerare pentru analizarea duratei rezonabile a arestării preventive, trebuie subliniat că, spre deosebire de dreptul intern, perioada reglementată de art. 5 par. 1 lit. c) și par. 3 din Convenție se încheie, de obicei, **la data pronunțării cu privire la temeinicia acuzației aduse persoanei în cauză, fie și doar în primă instanță** (*Lavents c. Letoniei*, 28 noiembrie 2002 și *Svipsta c. Letoniei*). În dreptul intern inculpatul este considerat arestat preventiv și după pronunțarea în primă instanță a unei hotărâri de condamnare, până la rămânerea definitivă a acesteia, fie prin neapelare, fie prin soluționarea apelurilor declarate împotriva ei.

Tot în legătură cu perioada pe care Curtea o ia în considerare, pentru a stabili durata rezonabilă a arestării preventive, trebuie subliniat că, în cauza **Degeratu c. României**, s-a constatat că reclamantul a omis de cinci ori să formuleze recurs împotriva încheierilor prin care a fost prelungită măsura de arest preventiv. Or, în cadrul unui asemenea recurs, reclamantul ar fi putut să invoce în fața instanțelor naționale absența unei motivări pertinente și suficiente a prelungirii măsurii arestării preventive și să obțină, după caz, punerea sa în libertate. Cu toate că, în examinarea recursurilor, instanțele sesizate nu au oferit mai multe motive decât instanța care a prelungit măsura privativă de libertate, Curtea a menționat că nu se pot face speculații cu privire la rezultatul unui asemenea recurs (*a contrario, Estrikh c. Letoniei*, 18 ianuarie 2007). În acest

context, Curtea a stabilit că **perioadele de detenție cuprinse în încheierile împotriva cărora reclamantul nu a formulat recurs nu trebuie luate în considerare pentru calcularea duratei arestării preventive a reclamantului**.

b) Motive legitime pentru arestarea preventivă. În jurisprudența sa, Curtea a dezvoltat **patru motive fundamentale** acceptate pentru arestarea unei persoane suspectate de comiterea unei infracțiuni: pericolul de a se sustrage (*Stögmüller c. Austriei*, 10 noiembrie 1969); riscul ca acuzatul, o dată pus în libertate, să influențeze administrarea justiției (*Wemhoff c. Germaniei*, 27 iunie 1968), să comită noi infracțiuni (*Matzenetter c. Austriei*, 10 noiembrie 1959) sau să tulbure ordinea publică (*Letellier c. Franței*, 26 iunie 19991; *Hendriks c. Olandei*, decizie din 5 iulie 2007).

Curtea a recunoscut că, prin gravitatea lor deosebită și prin reacția publicului la acestea, **anumite infracțiuni pot suscita tulburări sociale de natură a justifica o arestare preventivă**, cel puțin pe o perioadă de timp. Totuși, s-a arătat că un astfel de pericol descrește în mod necesar cu trecerea timpului și, prin urmare, autoritățile judiciare trebuie să prezinte motive specifice pentru a justifica persistența cauzelor arestării (*mutatis mutandis I.A. c. Franței*, 23 septembrie 1998). Prelungirea arestării nu se justifică, decât dacă există indicii concrete care relevă o veritabilă exigență de interes public care primează, dincolo de prezumția de nevinovăție, asupra regulii respectării libertății individuale (*Smirnova c. Rusiei*).

În cauzele împotriva României au fost invocate, în general, motive care se circumscriu celor precizate anterior, Curtea făcând însă o distincție între simpla menționare și motivarea concretă a incidenței acestora în cauzele respective.

Astfel, în cauza **Bălțeanu c. României**, Curtea a luat act că

reclamantul a fost arestat preventiv la 20 ianuarie 2003, fiind condamnat de prima instanță la data de 18 iunie 2003, însă, ca urmare a trimiterii cauzei spre rejudecare, detenția preventivă a reclamantului a fost extinsă până la pronunțarea noii sentințe a primei instanțe din data de 20 noiembrie 2003, reclamantul fiind plasat în detenție preventivă timp de 10 luni. Curtea a constatat că instanțele naționale și-au motivat dispozițiile de menținere a reclamantului în detenție preventivă în principal pe impactul faptei pretins comise asupra ordinii publice, instanțele luând spre examinare circumstanțele specifice ale cauzei și oferind motive întemeiate pe situația personală a reclamantului și pe probele care indicau că acesta săvârșise fapta. Curtea a subliniat că, deși motivele **(gravitatea faptei și impactul asupra ordinii publice)** oferite de instanțele naționale în menținerea măsurii arestării preventive au rămas aceleași pe parcursul procedurii, această împrejurare apare ca fiind legitimă, având în vedere perioada de timp relativ scurtă între momentele în care s-a procedat la examinarea necesității menținerii măsurii (a se vedea *Medișu c. României*, decizia din 13 noiembrie 2012). Mai mult, motivarea instanțelor nu a fost una succintă sau formalistă, fiind luate în considerare și împrejurările relevate pe parcursul procedurii judiciare. În circumstanțele concrete ale cauzei, Curtea a considerat că instanțele naționale au oferit motive pertinente și suficiente pentru extinderea detenției preventive a reclamantului care nu a fost una excesiv de lungă.

În cauza *Begu c. României* s-a reținut că instanțele au motivat inițial starea de arest pe calitatea de polițist a reclamantului și **posibilitatea de influențare a martorilor**, unii din aceștia fiind colegi de serviciu, motive pe care Curtea le-a găsit pertinente și suficiente pentru a

justifica prelungirea măsurii arestării preventive la începutul anchetei. Însă, începând cu 14 septembrie 2001, instanțele nu au mai furnizat motive concrete pentru a argumenta necesitatea prelungirii stării de arest a reclamantului și nu au explicat modul în care, cu trecerea timpului, reclamantul ar fi putut influența mersul anchetei dacă ar fi fost pus în libertate ori care ar fi fost impactul negativ asupra societății. Justificarea stării de arest nu se raporta la situația concretă a reclamantului, ci viza de o manieră generală acuzația adusă celor în cauză (se face trimitere la cauzele *Calmanovici c. României și Mihuță c. României*, 1 martie 2009). De asemenea, Curtea a reamintit că art. 5 par. 3 din Convenție impune jurisdicțiilor naționale să ia în considerare măsurile alternative prevăzute în dreptul intern, iar în cauza menționată, deși au fost sesizate cu o cerere de eliberare provizorie sub cauțiune, jurisdicțiile naționale au declarat-o inadmisibilă, fără a fi soluționată cu celeritate. Din acest motiv s-a constatat că după data de 14 septembrie 2001, autoritățile nu au oferit motive „pertinente și suficiente” pentru a justifica necesitatea menținerii reclamantului în stare de arest preventiv.

În cauza *Simon c. României*, Curtea a notat că arestarea preventivă a fost prelungită și menținută din 22 octombrie 2004 până la 19 ianuarie 2005 pentru motive legate de **necesitățile anchetei**. Curtea a admis că, în circumstanțele cauzei, aceste rațiuni au fost pertinente și suficiente pentru a justifica prelungirea arestării preventive a celui în cauză la începutul anchetei.

Totuși, Curtea a fost nevoită să constate că, începând cu data de 21 ianuarie 2005, instanța a menținut arestarea preventivă și a respins cererile reclamantului de punere în libertate, evocând în principal nevoia de a menține ordinea publică și impactul negativ pe

care punerea în libertate l-ar fi produs asupra ordinii publice. Curtea a admis că **impactul negativ asupra ordinii publice** poate constitui în cauză un factor pertinent, mai ales la debutul anchetei, dar a notat că instanțele naționale au continuat să se refere la acesta într-o manieră abstractă, fără să precizeze în ce constă tulburarea ordinii publice odată cu punerea în libertate a reclamantului (se face trimitere la cauza *Lauruc c. României*). În orice caz, acest motiv nu poate să justifice singur menținerea în detenție preventivă pentru o perioadă atât de îndelungată. Curtea a mai estimat că recurgerea sistematică la gravitatea faptelor săvârșite și la maniera în care acestea s-au petrecut nu a suplinit absența unei motivări concrete, fondate pe fapte pertinente legate de persoana reclamantului, a pericolului pentru ordinea publică sau a oricărui alt motiv conform cu jurisprudența Curții.

În ceea ce privește **pedeapsa prevăzută de lege**, Curtea a reamintit că menținerea în detenție, bazată pe motivul abstract al gravității infracțiunilor reproșate, nu trebuie să anticipeze o pedeapsă privativă de libertate.

În sfârșit, Curtea a observat că, dacă autoritățile interne s-au asigurat că starea de sănătate a reclamantului este compatibilă cu arestarea preventivă, ele au prelungit această măsură fără să aibă în vedere situația familială a acestuia și fără să ia în considerare și alte măsuri alternative detenției preventive. Ea a considerat că o asemenea abordare nu este compatibilă cu art. 5 par. 3 din Convenție.

În lumina considerentelor de mai sus, Curtea a estimat că, alegând să se bazeze în principal pe impactul pe care punerea în libertate a reclamantului l-ar fi avut asupra ordinii publice, fără să examineze situația particulară a acestuia, autoritățile nu au furnizat motive pertinente și suficiente pentru a justifica

necesitatea menținerii celui în cauză în stare de arest preventiv pe perioada examinată în cauză.

În cauza **Gonța c. României**, Curtea a acceptat că în cazurile implicând numeroși acuzați, riscul ca, odată eliberat, un acuzat să pună presiune pe martori sau să obstrucționeze procedurile, este în mod particular ridicat. Toți acești factori pot justifica o perioadă relativ lungă de timp de detenție. Însă, aceste aspecte nu acordă autorităților putere discreționară în a prelungi măsura preventivă (se face trimitere la cauza *Osuch c. Poloniei*). Faptul că persoana este acuzată de participare la o rețea infracțională nu este în sine suficientă pentru a justifica lunga perioadă de timp de detenție; circumstanțele sale personale și comportamentul trebuie să fie luate întotdeauna în considerare (se face trimitere la cauza *Velichko c. Rusiei*).

În cauza **Contoloru c. României**, Curtea a reținut că, pentru o perioadă de șase luni, arestarea preventivă a reclamantului a fost menținută cu argumentarea, similară celei oferite pentru toți inculpații arestați, că **inculpații nu au fost încă ascultați** în instanță și că **prejudiciul material cauzat de infracțiuni nu era încă reparat**. Curtea a reiterat că pericolul ca acuzatul să împiedice buna desfășurare a procesului nu poate fi invocat *in abstracto*, ci trebuie argumentat prin elemente probatorii precum cele ținând de caracterul său, de moralitatea, locuința, ocupația, bunurile sale, legăturile sale familiale (s-a făcut referire la cauzele *Trzaska c. Poloniei*, 11 iulie 2000 și *Becciev c. Moldovei*, 4 octombrie 2005). În plus, posibilitatea obținerii de garanții s-ar putea să trebuiască să fie utilizată pentru a contracara orice risc de sustragere (a se vedea *Neumeister c. Austriei*, 27 iunie 1968). Curtea a constatat, pe baza documentelor avute la dispoziție, că instanțele interne nu au făcut nici o

apreciere a situației personale a reclamantului și că nici o probă nu a fost produsă în fața lor că acesta ar putea încerca să se sustragă de la proces sau să împiedice recuperarea pierderilor financiare cauzate de infracțiuni. În fine, în ce privește argumentul, utilizat într-una dintre ocazii, că inculpații au îngreunat investigațiile prin aceea că au solicitat efectuarea unor expertize și au depus înscrisuri în apărare pentru prima dată în instanță și nu în cursul urmăririi penale, Curtea a observat că acestea sunt elemente ale dreptului la apărare într-un proces penal și nu pot fi folosite pentru a justifica arestarea preventivă a acuzatului (s-a făcut trimitere la cauzele *Tiron c. României*, 7 aprilie 2009 și *Țurcan c. Moldovei*, 23 octombrie 2007).

În cauza ***Tiron c. României***, Curtea s-a arătat consternată de refuzul jurisdicțiilor naționale de a dispune punerea în libertate a acuzatului, pe motiv că **în timpul anchetei acesta nu a mărturisit comiterea unor anumite fapte**. Curtea a făcut referire la dreptul de a păstra tăcerea și de a nu contribui la propria învinuire, așa cum acesta este garantat de art. 6 din Convenție. Constatând că, în prezenta cauză, jurisdicțiile naționale nu au indicat motivele concrete pentru care luarea unei măsuri alternative neprivative de libertate nu era în măsură să asigure prezența reclamantului în fața tribunalului, în condițiile în care autoritățile nu au oferit motive pertinente și suficiente pentru menținerea reclamantului în detenție provizorie, s-a apreciat că nu este necesar să se cerceteze dacă autoritățile naționale competente au acționat cu diligență pentru îndeplinirea procedurii. Ca urmare, și din această perspectivă, Curtea a reținut că a existat o încălcare a art. 5 par. 3 din Convenție.

Cu excepția acestui din urmă motiv, se constată că în toate celelalte cauze împotriva României, Curtea a acceptat că motivele invocate de instanțele interne pot

justifica luarea și menținerea pentru o perioadă a măsurii arestării preventive, însă nu a fost motivată, în concret, incidența lor în cauzele respective, sau nu au fost luate în considerare situațiile personale ale reclamantilor ori posibilitatea luării unor măsuri alternative. Din acest motiv se impune a fi analizate în continuare exigențele Curții cu privire la motivarea hotărârilor din materia arestării preventive.

c) Motivarea concretă a măsurii arestării preventive. Curtea a arătat că o hotărâre motivată a instanțelor interne, în materia arestării preventive, dovedește că părțile au fost efectiv audiate. Ea permite părții interesate să declare recurs și oferă instanței de control posibilitatea de a examina hotărârea respectivă pe baza motivelor oferite. Numai prezentând motivele pe care se întemeiază o hotărâre se poate permite un control public al gestionării justiției (*Suominen c. Finlandei*). De altfel, s-a subliniat deseori că argumentele pro și contra punerii în libertate nu trebuie să fie «generale și abstracte».

De asemenea, s-a statuat că pericolul de a împiedica buna derulare a procesului penal nu poate fi invocat în mod abstract de autorități, ci trebuie să se bazeze pe probe factive (*Beccies c. Moldovei*). La fel, în cazul invocării tulburărilor aduse ordinii publice: dacă un asemenea motiv poate fi luat în calcul, potrivit art. 5, în circumstanțe deosebite și în măsura în care dreptul intern recunoaște această noțiune, acesta nu poate fi considerat relevant și suficient decât dacă se bazează pe fapte de natură să indice că eliberarea deținutului ar tulbura cu adevărat ordinea publică.

- Au fost numeroase hotărâri pronunțate în cauzele împotriva României, în care **s-a constatat neîndeplinirea de către instanțele interne a acestei obligații**.

În cauza ***Calmanovici c. României***, Curtea a reținut că și în lipsa unei

jurisprudențe naționale mereu coerente în materie, instanțele interne au definit în decursul timpului criterii și elemente de luat în calcul la examinarea existenței «pericolului pentru ordinea publică», cum ar fi reacția publică declanșată de faptele comise, starea de nesiguranță ce ar putea fi generată de menținerea sau punerea în libertate a acuzatului precum și profilul personal al acestuia din urmă. Or, trebuie remarcat că în speță hotărârile instanțelor interne de menținere a reclamantului în detenție în timpul perioadei indicate nu au oferit motive concrete în sprijinul afirmației «pericolului pentru ordinea publică» și justificării. Aceste hotărâri s-au limitat, în principal, la **reproducerea textului acestui articol în mod stereotip și la adăugarea, tot în mod abstract, a motivului privind buna desfășurare a urmăririi**, precizând că aceleași motive care au determinat arestarea reclamantului, cele prevăzute în art. 148 lit. h) din vechiul C.pr.pen., rămâneau valabile.

Or, Curtea a constatat că noțiunea de «împiedicare a bunei desfășurări a urmăririi» este diferită de cea de «pericol pentru ordinea publică», deoarece este enunțată la art. 148 lit. d) din vechiul C.pr.pen., și nu la art. 148 lit. h) din vechiul C.pr.pen., care a constituit baza legală a menținerii persoanei în cauză în stare de arest preventiv. De altfel, Curtea a relevat că în niciun moment instanțele interne nu au indicat modul concret în care aceste dispoziții s-ar aplica în cazul reclamantului și nu au examinat motivele invocate de acesta de la arestarea sa pe baza profilului său personal și situației sale familiale, în timp ce art. 136 din vechiul C.pr.pen. prevedea că aceste motive ar fi trebuit să fie luate în calcul, printre altele, la alegerea măsurii preventive celei mai adecvate. În această privință, Curtea a reamintit că, potrivit art. 5 par. 3, autoritățile trebuie să ia în considerare măsurile alternative la arestarea preventivă câtă vreme acuzatul oferă

garanții în privința prezentării sale la proces. Cu toate acestea, fără a justifica concret împiedicarea de către reclamant a bunei desfășurări a urmăririi sau a invoca riscul să nu se prezinte, **instanțele interne nu au examinat nicio clipă posibilitatea de a adopta una din măsurile alternative prevăzute de dreptul intern.**

Scurta trimitere, în încheierea Curții de Apel București din 31 octombrie 2002 pronunțată la sfârșitul perioadei indicate, la gravitatea faptelor comise, la modul în care acuzații le-au comis și la calitatea acestora din urmă, nu ar putea completa lipsa de motivare susmenționată, deoarece este de natură să pună mai multe întrebări decât să ofere răspunsuri în privința rolului acestor elemente în existența invocată a unui pericol pentru ordinea publică în cazul în speță.

În final, Curtea a reținut că, în toate hotărârile respective, instanțele interne au prelungit mandatul de arestare preventivă a reclamantului **printr-o formulă globală care privea în același timp pe reclamant/arestat și pe complicii său**, fără a răspunde argumentelor invocate separat pentru fiecare din ei și fără a se referi la situația lor deosebită. Ea a considerat că o asemenea abordare nu este compatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 5 par. 3 din Convenție în măsura în care permite menținerea mai multor persoane în detenție fără o examinare separată a motivelor care justifică necesitatea prelungirii detenției.

La fel, în cauza *Degeratu c. României*, s-a reținut că justificarea prelungirii arestării preventive **nu se raporta la situația concretă a persoanei în cauză, vizând în mod general toate persoanele anchetate** în cadrul procedurii. Or, deși a recunoscut complexitatea unei anchete care se referă la un număr mare de inculpați, Curtea nu a putut considera că o motivare globală pentru toți inculpații aflați în detenție ar

putea îndeplini cerințele art. 5 par. 3 din Convenție dincolo de perioada inițială a detenției (se face trimitere la cauzele *Calmanovici c. României și Dolgova c. Rusiei*). În concret, aceasta a observat că, deși au făcut uneori referire la posibilitatea de a influența martorii sau la tentative de a fugi din țară, instanțele naționale nu au numit inculpații în cauză. Or, nimic din dosar nu permite să se constate că o asemenea motivare din partea instanțelor naționale a fost generată de comportamentul reclamantului.

Un alt temei care a stat la baza justificării de către instanțele naționale a necesității menținerii măsurii arestării preventive, în această cauză, a fost pericolul pentru ordinea publică pe care l-ar fi putut reprezenta punerea în libertate a inculpaților. Curtea a reamintit că protejarea ordinii publice reprezintă un motiv ce poate justifica prelungirea privării de libertate, dar nu poate fi considerat un motiv pertinent și suficient decât dacă este susținut de fapte care să arate că eliberarea acuzatului ar afecta în mod real ordinea publică (se face trimitere la cauza *Letellier c. Franței*). În speță, **scurta trimitere la gravitatea faptelor săvârșite și la modul în care acuzații le-ar fi săvârșit, perspectiva unei pedepse severe și valoarea prejudiciului nu pot fi considerate a reprezenta o motivare corespunzătoare**, fiind de natură să genereze mai multe întrebări decât răspunsuri în privința rolului acestor elemente în pretinsa existență a unui pericol pentru ordinea publică în speță (se face trimitere la cauza *Calmanovici c. României*). Curtea a subliniat că instanțele interne nu au justificat în mod concret, pe baza faptelor relevante, motivele pentru care ordinea publică ar fi fost efectiv amenințată în cazul în care acuzatul ar fi fost cercetat în stare de libertate, cu atât mai mult cu cât impactul negativ asupra opiniei publice provocat de infracțiune descrește pe măsura

trecerii timpului. Curtea a reamintit că, potrivit art. 5 par. 3, autoritățile trebuie să ia în considerare măsurile alternative la arestarea preventivă câtă vreme acuzatul oferă garanții în privința prezentării sale la proces (se face trimitere la cauza *Jab³oński c. Poloniei*). Or, în prezenta cauză, **instanțele naționale nu au luat în considerare o asemenea posibilitate**. Având în vedere considerentele de mai sus, Curtea a considerat că autoritățile nu au oferit motive „relevante și suficiente” pentru a justifica necesitatea menținerii reclamantului în arest preventiv.

În cauza ***Jiga c. României***, Curtea a reamintit că instanțelor interne le revine sarcina de a motiva în mod concret, pe baza faptelor relevante, motivele pentru care ordinea publică ar fi efectiv amenințată în cazul în care acuzatul ar fi liber (se face trimitere la cauza *Letellier c. Franței*). În plus, după trimiterea reclamantului în judecată, **justificarea arestării nu se referea la situația sa concretă, ci viza în mod general cele două persoane anchetate în cadrul procedurii**. De altfel, Curtea a reamintit că art. 5 par. 3 din Convenție impune instanțelor naționale, atunci când acestea se confruntă cu necesitatea prelungirii unei măsuri privative de libertate, să ia în considerare măsurile alternative prevăzute de legislația națională (se face trimitere la cauza *Jab³oński c. Poloniei*). Or, în prezenta cauză, deși sesizate cu o astfel de cerere și deși o astfel de măsură a fost decisă de prima instanță, **instanțele naționale nu au indicat motivele concrete pentru care această măsură alternativă nu putea asigura prezența reclamantului în fața instanței**.

În cauza ***Lauruc c. României***, Curtea a notat că arestarea preventivă a durat din 6 februarie până în 26 august 2003, pentru simplul motiv că punerea în libertate a reclamantului ar putea submina încrederea publicului în justiție. Cu toate acestea, Curtea a constatat că **instanțele**

de judecată nu au oferit nicio explicație pentru care eliberarea reclamantului ar fi avut un impact negativ asupra ordinii publice. În plus, acestea au recunoscut că reclamantul nu prezenta un risc de obstrucționare a anchetei, dar au refuzat să-l pună în libertate pe motiv că risca o pedeapsă cu închisoarea. Curtea a considerat că **referirea sistematică la gravitatea infracțiunilor și modul în care au fost comise nu poate suplini lipsa motivării concrete**, pe baza unor fapte relevante referitoare la persoana inculpatului, a existenței unei amenințări la adresa ordinii publice sau a oricărui alt motiv în concordanță cu jurisprudența Curții. Legat de severitatea pedepsei, trebuie remarcat faptul că detenția nu poate servi pentru a anticipa o pedeapsă privativă de libertate bazându-se în mod esențial și abstract pe gravitatea infracțiunilor. Curtea a observat că, în toate deciziile în cauză, **instanțele naționale au prelungit arestarea preventivă fără a răspunde argumentelor invocate de reclamant și fără a ține seama de situația sa specifică.** O astfel de abordare nu este compatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 5 par. 3 din Convenție.

În cauza **Scundeanu c. României**, Curtea a reamintit că, în conformitate cu jurisprudența sa constantă, existența unor motive plauzibile pentru a suspecta că persoana arestată a săvârșit o infracțiune este o condiție *sine qua non* a legalității menținerii detenției. Totuși, după un anumit timp, acest lucru nu mai este suficient. În acest caz, trebuia stabilit de către Curte dacă celelalte motive invocate de autoritățile judiciare legitimează în continuare privarea de libertate. Atunci când acestea se dovedesc „relevante” și „suficiente”, este necesar să fie verificat, de asemenea, dacă autoritățile naționale competente au contribuit cu o „diligentă deosebită” la continuarea procedurii (se face trimitere la cauza *Labita c. Italiei*).

Curtea a subliniat că instanțele interne nu au invocat buna derulare a procedurii și pericolul pentru ordinea publică decât de trei ori, în timp ce mandatul de arestare preventivă al reclamantului a fost prelungit pentru mai mult de un an. Cu privire la eventuala piedică în calea bunei derulări a procedurii, **instanțele nu au prezentat niciodată dovezi în sprijinul acestei afirmații.** În plus, Curtea a observat că instanțele interne **nu au examinat în mod individual situația reclamantului, profilul său personal și situația sa familială și nu au examinat niciodată** posibilitatea adoptării uneia dintre **măsurile alternative** prevăzute de dreptul intern, deși art. 5 par. 3 conține cerința ca autoritățile să țină seama de asemenea măsuri atunci când se pot aplica situației în cauză, iar acuzatul oferă garanții privind prezentarea la audiere (se face trimitere la cauzele *Becciev c. Moldovei* și *Calmanovici c. României*).

Pornind de la considerentele anterioare, Curtea a concluzionat că autoritățile nu au oferit motive „relevante și suficiente” pentru a justifica necesitatea menținerii reclamantului în arest preventiv pentru perioada în cauză. Numai menționarea stării de recidivă a reclamantului nu este suficientă pentru a justifica o arestare preventivă pentru perioada în cauză.

În cauza **Stoican c. României**, instanța a prelungit perioada de detenție de șase ori și, respectiv, de nouă ori, considerând că Parchetul avea nevoie de prelungire pentru a obține mai multe probe (să examineze martori și să întocmească expertize) și că gravitatea infracțiunii și statutul reclamantei, de judecător, ridica o problemă gravă de ordine publică. Totuși, **instanța nu a oferit motive concrete în baza faptelor din speță pentru a explica modul în care eliberarea reclamantei ar prejudicia obținerea de probe sau ar fi contrară ordinii publice.** În plus, Curtea a luat act

de faptul că instanțele interne au stabilit în repetate rânduri că ancheta nu a avansat după arestarea reclamantei și că **Parchetul nu a aplicat măsurile avute în vedere în cererile sale de prelungire a detenției reclamantei**. De asemenea, Curtea a reținut că, odată cu trecerea timpului, raționamentul instanțelor interne nu a evoluat astfel încât să reflecte evoluția situației și că acestea nu au verificat, în lumina circumstanțelor cauzei, dacă motivele invocate inițial erau în continuare valide la stadii mai avansate ale anchetei; din contră, **raționamentul instanțelor a devenit mai eliptic odată cu trecerea timpului**. Curtea a reiterat faptul că doar printr-o decizie motivată poate exista un control public al administrării justiției. Având în vedere lipsa de motive concrete pentru deciziile instanțelor interne, Curtea a reținut că prelungirea repetată a arestării preventive a reclamantei a încălcat art. 5 par. 3 din Convenție.

În cauza **Karoly c. României**, Curtea a reținut că, în decizia din 30 septembrie 2004, dată ca exemplu de Guvern și în care instanța națională s-a referit la jurisprudența Curții, aceste referințe au fost realizate **fără o analiză completă bazată pe elementele specifice ale situației reclamantului** sau prin luarea în considerare a unor **măsuri alternative la măsura arestării**. Prin urmare, Curtea a constatat că instanțele naționale **nu au oferit nici o explicație cu privire la motivul pentru care punerea în libertate a reclamantului ar avea un impact negativ asupra ordinii publice**.

În cauza **Tănase c. României**, s-a reținut că este suficient să se constate că în perioada 10 mai 2001 - 3 iulie 2003, în ciuda argumentelor invocate de reclamant în ceea ce privește starea sa precară de sănătate, a lipsei de probe și a absenței unui pericol pentru ordinea publică, **instanțele naționale au prelungit această măsură fără a**

răspunde acestor argumente și fără a-și motiva deciziile.

Dacă este adevărat că după 3 iulie 2003 instanțele naționale au justificat arestarea preventivă prin modul de comitere a infracțiunilor, frecvența și pericolul pe care acestea îl prezintă pentru ordinea publică, este la fel de adevărat că **aceste justificări erau prea succinte și abstracte**, limitându-se la menționarea anumitor criterii prevăzute de lege, fără a specifica modul în care aceste criterii se aplicau în cazul reclamantului. De asemenea, instanțele naționale **trebuiau să respecte prezumția de nevinovăție** în cazul examinării necesității prelungirii arestării preventive a unui acuzat **și nu se puteau baza în mod esențial și abstract pe gravitatea faptelor comise sau pe valoarea prejudiciului** (se face trimitere la cauza *Patsouria c. Georgiei*).

Bineînțeles, nevoia de a păstra ordinea publică și de a asigura o bună desfășurare a anchetei au fost deja recunoscute de Curte drept un motiv ce poate justifica prelungirea privării de libertate (se face trimitere la cauza *Letellier c. Franței*, hotărârea din 26 iunie 1991). Cu toate acestea, în speță, instanțele nu au oferit **nicio explicație concretă pentru a justifica în ce mod punerea în libertate a reclamantului putea avea un impact negativ asupra societății sau putea împiedica desfășurarea anchetei**. De asemenea, Curtea a constatat că instanța a menținut arestarea prin **formule identice, stereotipe**. Or, o astfel de justificare nu este conformă cu garanțiile prevăzute la art. 5 par. 3 din Convenție (se face trimitere la cauza *Svipsta c. Letoniei*).

Așa cum rezultă și din jurisprudența anterioară, și în cauza **Mihuță c. României** Curtea a reamintit că art. 5 par. 3 din Convenție le impune instanțelor naționale, atunci când sunt confruntate cu necesitatea de a prelungi o măsură de

arestare preventivă, să ia în considerare măsurile alternative prevăzute de legislația națională. Într-adevăr, articolul citat mai sus garantează nu numai «dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil», ci prevede și că punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții ce asigură prezentarea părții interesate la termenul de judecată (se face trimitere la cauzele *Jablonski c. Poloniei*, din 21 decembrie 2000 și *Patsouria c. Georgiei*, din 6 noiembrie 2007). Or, în cauza de față, instanțele naționale, deși sesizate cu o astfel de cerere, **nu au precizat motivele pentru care o astfel de măsură alternativă nu ar fi fost pertinentă.** Curtea a apreciat că, nemotivând suficient respingerea cererilor de punere în libertate ale reclamantului și neluând în considerare posibilitatea luării unor măsuri alternative, autoritățile nu au oferit motive «pertinente și suficiente» pentru a justifica necesitatea de a-l menține în arest preventiv pe perioada în discuție.

- Au fost, însă și unele hotărâri pronunțate în cauzele împotriva României, în care **Curtea a constatat îndeplinirea obligației de a motiva în mod corespunzător prelungirea sau menținerea măsurii arestării preventive.**

Astfel, în cauza *Bucureșteanu c. României*, Curtea a apreciat că durata arestării preventive a reclamantului a fost de un an și că nu a existat nicio încălcare a art. 5 par. 3 din Convenție. Acest capăt de cerere a fost respins conform prevederilor art. 35 par. 3 și 4 din Convenție întrucât au existat motive pertinente și suficiente pentru a menține starea de arest preventiv. Instanța **a ținut cont de persoana reclamantului și calitatea lui de recidivist**, iar în menținerea stării de arest preventiv instanța națională **s-a raportat și la situația de fapt concretă.**

Curtea a apreciat faptul că starea de detenție a reclamantului a fost verificată la perioade regulate, dată fiind și

apropierea acestor momente, **justificându-se chiar și repetarea unor motive de arestare preventivă, reținute anterior, dar persistente la data reverificărilor.**

Motivările instanțelor **nu au un caracter stereotipic**, odată cu trecerea timpului, justificându-se menținerea stării de arest, față de circumstanțele concrete ale fiecărui moment.

În ceea ce privește **diligența autorităților**, Curtea a reținut că urmărirea penală împotriva reclamantului s-a derulat pe parcursul unei luni și jumătate iar, ulterior trimiterii în judecată, termenele au fost fixate la intervale rezonabile, primele amânări fiind provocate chiar de avocatul reclamantului și de partea vătămată.

La fel, în cauza *Șandru c. României*, Curtea a reținut că reclamantul a fost arestat preventiv de la data de 8 aprilie 2005 până la data de 31 martie 2006, când a fost condamnat. Durata măsurii preventive a fost de 11 luni și 23 de zile, durată ce nu apare ca excesivă. Curtea a mai reținut, de asemenea, că instanțele interne au analizat din oficiu și periodic necesitatea prelungirii măsurii preventive. **Având în vedere perioada scurtă de detenție și perioada scurtă între hotărârile instanțelor, este rezonabil ca instanțele să aibă în vedere motive similare pentru prelungirea măsurii preventive.** Curtea a constatat că acest capăt de cerere este vădit nefondat și l-a respins ca inadmisibil, potrivit art. 35 par. 3 lit. a și par. 4 din Convenție.

La fel, în cauza *Totolici c. României*, Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale au verificat periodic legalitatea și oportunitatea menținerii în arest preventiv a reclamantului. În deciziile lor, ele au justificat necesitatea măsurii prin trimitere la textele de lege și la elementele de fapt pe care le-au considerat relevante. Astfel, **s-au angajat într-o analiză concretă a situației și a personalității reclamantului, inclusiv, în special, a**

impactului asupra ordinii publice și bunei administrări a justiției. Având în vedere timpul restrâns între aceste decizii, **este rezonabil că instanțele au folosit, în anumite perioade de timp, raționamente bazate pe același motive,** pentru a justifica menținerea reclamantului în detenție (se face trimitere la cauza *Medințu c. României*, decizie de inadmisibilitate).

De asemenea, trebuie remarcat faptul că, odată cu trecerea timpului, **instanțele de judecată au oferit diferite motive pentru menținerea reclamantului în arest, motive care nu pot fi considerate ca stereotipii.** Mai mult decât atât, instanțele naționale **au luat în considerare într-o manieră aprofundată posibilitatea de a revoca sau de a înlocui măsura arestării preventive** cu interdicția de a părăsi orașul sau țara sau cu eliberarea reclamantului sub control judiciar.

În ceea ce privește **diligența autorităților în desfășurarea anchetei,** Curtea a constatat că urmărirea penală deschisă împotriva reclamantului s-au încheiat, în mai puțin de o lună de la arestarea sa, cu trimiterea în judecată a acestuia. După înregistrarea cauzei pe rolul instanței, reclamantul și mai mulți martori au fost audiați, iar Curtea de Apel Brașov a pronunțat hotărârea în doar nouă luni. Prin urmare, nu pot fi criticate autoritățile judiciare pentru lipsa de diligență în judecarea cauzei.

În lumina celor de mai sus, Curtea a constatat că nicio aparență de încălcare a art. 5 par. 3 din Convenție nu poate fi detectată în acest caz.

În cauza *Voicu c. României*, Curtea a observat că în cauza de față reclamantului i-a fost impusă inițial obligația de a nu părăsi localitatea iar după două luni, la 30 martie 2010, a fost arestat preventiv. Privarea sa de libertate a fost analizată temeinic în fiecare lună, până când a fost pus în libertate până la

soluționarea cauzei la data de 18 iulie 2011. Prin urmare, reclamantul a petrecut în total o perioadă de 1 an, 3 luni și 19 zile în stare de arest preventiv.

Curtea a constatat că instanțele naționale și-au întemeiat hotărârile de menținere a arestului preventiv pe: (i) riscul ca reclamantul să încerce să influențeze probatoriul în cauză și (ii) impactul pretinselor fapte asupra ordinii publice. În acest sens, **instanțele au analizat fiecare circumstanță a cauzei, realizând o motivare care a avut în vedere situația particulară a reclamantului.** Acestea au examinat de fiecare dată oportunitatea aplicării unei măsuri preventive mai blânde.

De asemenea, s-a remarcat că **motivele folosite de instanțele naționale au rămas neschimbate pe parcursul întregului proces.** Cu toate acestea, Curtea a considerat că o asemenea situație este justificată, mai ales având în vedere perioada scurtă de timp între cele două analize realizate de instanțe cu privire la motivele existente pentru prelungirea privării de libertate. Mai mult, **motivarea nu a fost nici succintă și nici stereotipă și a luat în considerare desfășurarea cercetării judecătorești.** Având în vedere considerentele ce preced, Curtea a considerat că instanțele naționale au oferit motive suficiente și relevante pentru respingerea cererilor de înlocuire a măsurii arestului preventiv într-o măsură mai blândă, iar perioada arestului preventiv nu a fost excesiv de lungă.

• În sfârșit, tot în legătură cu motivarea concretă a hotărârilor de menținere a arestării preventive, trebuie subliniat însă că **instanțele interne nu trebuie ca prin această motivare să lase să se întrevadă părerea lor cu privire la vinovăția inculpatului arestat,** deoarece în acest caz riscă să se constate încălcarea dreptului la un proces echitabil, garantat de art. 6 par. 1 din Convenție. Curtea nu

a insistat asupra modului în care instanțele interne au motivat existența suspiciunii rezonabile cu privire la săvârșirea de către reclamant și a faptelor imputate, ci a analizat în general modul concret în care a fost motivată necesitatea prelungirii sau menținerii măsurii arestării preventive. Din acest motiv instanțele interne ar trebui să insiste nu atât pe existența suspiciunii rezonabile, cât pe motivele concrete care justifică măsura arestării preventive.

Astfel, în cauza **Ionuț Laurențiu Tudor c. României**, Curtea constată că judecătorii O.C.D., M.M. și E.B. au avut un rol important în privința arestării preventive a reclamantului. Aceștia au dispus, pe de-o parte, menținerea detenției preventive, iar pe de altă parte, au soluționat cererile de înlocuire și cererile de revocare a măsurii. Ținând cont de consecințele acestor decizii asupra detenției preventive a reclamantului, Curtea a stabilit că nu există niciun motiv plauzibil pentru a se distinge între dispozițiile date în privința arestării preventive înainte sau după trimiterea în judecată a inculpatului. În continuare, Curtea precizează că **simpliciter invocarea existenței unor „indicii serioase” împotriva reclamantului, nu poate justifica în sine temerile cu privire la imparțialitatea judecătorilor**, asta în cazul în care aceștia s-au limitat la a verifica dacă, la o primă vedere, acuzațiile aduse de procuror se bazează pe date reale. Pentru aplicarea art. 148 lit. f) din vechiul Cod de procedură penală, **judecătorii indicați au estimat că indiciile existente permit să se tragă concluzia „probabilității comiterii faptelor de care este acuzat”**. Curtea a decis că o astfel de concluzie nu ar putea fi rezultatul unei aprecieri sumare a datelor disponibile în privința detenției. Această abordare apare ca fiind rezultatul unei aprecieri aprofundate a probelor și datelor din dosar administrate în vederea

susținerii vinovăției reclamantului. Prin urmare, a fost minimalizată distincția ce trebuie să se facă între aprecierea ce poartă asupra temeiniciei detenției preventive și stabilirea vinovăției care ar trebui să se facă la finalul procesului (se face trimitere la cauzele *Adankiewicz c. Poloniei*, *Cardona Serat c. Spaniei*). Susținerea Guvernului, potrivit căreia nu este vorba decât de formule standardizate, nu are aptitudinea să schimbe opinia Curții din moment ce însăși utilizarea acestor formule probează depășirea sferei unei simple îndoieli care ar putea justifica detenția cu condiția ca aceasta să aibă la bază date certe. Prin urmare, Curtea a reținut că instanța de recurs a respins nejustificat motivul de recurs privind imparțialitatea judecătorilor ce au soluționat cauza în primă instanță și în apel, fără a răspunde motivat argumentelor reclamantului.

Așa fiind, raportat la circumstanțele speței, Curtea a decis că există o violare a art. 6 par. 1 din Convenție, în condițiile în care aprecierea făcută de cei trei judecători cu privire la datele existente în vederea menținerii arestării preventive este discutabilă, justificând în mod obiectiv temerile reclamantului cu privire la imparțialitatea magistraților.

3. Dreptul persoanei private de libertate la „un recurs” în fața unui tribunal (art. 5 par. 4).

Această garanție privește toate cazurile de privare de libertate, enunțate în art. 5 par. 1 lit. a) - f) din Convenție, iar nu doar arestarea preventivă, așa cum a fost cazul garanției de la art. 5 par. 3 din Convenție. De altfel, după anul 2003, când în țara noastră a fost modificată legislația procesual penală, astfel încât măsura arestării preventive se dispune doar de un judecător, nu s-a mai pus problema accesului la instanță al persoanei arestate preventiv.

Deși textul Convenției europene vorbește despre dreptul la introducerea

unui „recurs”, Curtea a statuat că **noțiunea de „recurs” trebuie interpretată, în sens larg**, drept o cale de atac ce poate fi exercitată împotriva unei măsuri privative de libertate, luată printr-o procedură administrativă ori judiciară, iar când decizia privativă de libertate emană de la un organ administrativ, este obligatoriu ca persoanele afectate de această măsură să aibă la dispoziție o cale de atac împotriva măsurii, înaintea unui organ judiciar independent⁶⁰⁴.

Dacă măsura privativă de libertate a fost luată însă de un astfel de organ judiciar independent, în urma unei proceduri judiciare, nu mai trebuie prevăzută o cale de atac distinctă împotriva hotărârii acestui organ, deoarece **controlul prevăzut de art. 5 par. 4 din Convenție este încorporat** în procedura judiciară de adoptare a hotărârii. Instanța europeană a decis, așadar, că art. 5 par. 4 nu impune dreptul la o cale de atac *împotriva deciziei judiciare* prin care s-a ordonat sau a fost prelungită detenția, pentru că textul său în limba engleză utilizează termenul de „proceduri” (*proceedings*), și nu cel de „apel” (*appeal*), statele nefiind obligate a institui *un dublu grad de jurisdicție* care să examineze o cerere de eliberare a celui arestat⁶⁰⁵.

Pentru a fi respectate prevederile art. 5 par. 4 din Convenția europeană a drepturilor omului, **tribunalul în fața căruia se contestă măsura privativă de libertate trebuie să îndeplinească anumite condiții**. În primul rând, acesta

trebuie să fie un organ *independent și imparțial*, capabil de a dispune eliberarea în cazul în care constată că detenția este ilegală⁶⁰⁶. Faptul că un judecător care, conform sistemului de drept respectiv, nu putea judeca acea cauză (din motive de incompatibilitate) se pronunță cu privire la calea de atac împotriva arestării preventive face ca „instanța” respectivă să nu fie „stabilită de lege”⁶⁰⁷.

În al doilea rând, **procedura desfășurată în fața acestuia, în cadrul soluționării recursului declarat împotriva măsurii privative de libertate, trebuie să întrunească majoritatea garanțiilor dreptului la un proces echitabil**, enunțate în art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului. Astfel, în mod deosebit, este necesar ca această procedură să aibă un *caracter contradictoriu*, fiecare dintre părți trebuind să poată cunoaște observațiile celeilalte și să le poată comenta⁶⁰⁸.

De asemenea, procedura trebuie să respecte principiul *egalității armelor* între procuror și acuzat, Curtea statuând, de pildă, că în cazul în care „avocatului reclamantului i s-a refuzat accesul la dosar și acesta nu a fost în măsură să studieze niciunul dintre documentele esențiale, pentru a determina legalitatea detenției, în timp ce procurorul avea avantajul cunoașterii în întregime a dosarului, s-a încălcat dreptul reclamantului la verificarea legalității măsurii”⁶⁰⁹.

Un alt aspect al procedurii de soluționare a recursului împotriva măsurii privative de libertate este dreptul

⁶⁰⁴ CEDO, hotărârea *Dougoz c. Greciei* din 6 martie 2001, *apud* D. Bogdan, M. Selegean, *Jurisprudența CEDO – studii și comentarii* –, Institutul Național al Magistraturii, 2005, p. 78.

⁶⁰⁵ A se vedea C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I*, Editura All Beck, București, 2005, p. 373.

⁶⁰⁶ CEDO, hotărârea *D.N. c. Elveției* din 29 martie 2001, *apud* D. Bogdan, M. Selegean, *op. cit.*, p. 79.

cit., p. 79.

⁶⁰⁷ CEDO, hotărârea *Lavents c. Letoniei* din 28 noiembrie 2002, *apud* D. Bogdan, *op. cit.*, p. 213.

⁶⁰⁸ CEDO, hotărârea *Schöps c. Germaniei* din 13 februarie 2001, *apud* D. Bogdan, M. Selegean, *op. cit.*, p. 79.

⁶⁰⁹ CEDO, hotărârea *Shishkov c. Bulgariei* din 9 ianuarie 2003, *apud* D. Bogdan, M. Selegean, *op. cit.*, pp. 79-80.

persoanei deținute de a *compărea personal* și de a beneficia de *asistența efectivă a unui avocat*⁶¹⁰.

Nu este considerată necesară îndeplinirea condiției *publicității* procedurii, deoarece controlul judiciar al legalității arestării se realizează frecvent în centrul de detenție, iar aducerea arestaților în fața unui public potențial poate să producă atingeri necesității unei judecăți rapide⁶¹¹. Cu toate acestea, în cauza *Bocellari și Rizza c. Italiei*, Curtea Europeană a statuat că justițiabilii implicați într-o procedură de aplicare a măsurilor preventive trebuie să aibă cel puțin posibilitatea de a solicita o ședință publică, în fața camerelor specializate ale tribunalelor și curților de apel, în speță fiind vorba de o procedură care urmărea aplicarea măsurii preventive a sechestrului, în vederea confiscării.

În sfârșit tribunalul în fața căruia s-a formulat recursul împotriva măsurii privative de libertate trebuie să se pronunțe într-un *termen scurt* asupra acestuia, ceea ce presupune o durată mai mică decât cea pe care ar fi indicat-o folosirea sintagmei de „termen rezonabil”, din art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului. Nu se poate indica cu precizie ce înțelege Curtea Europeană prin sintagma „termen scurt” ci doar că acesta a fost apreciat în funcție de complexitatea cauzei, perioadele de inactivitate ale organelor statului, comportamentul persoanei arestate sau a avocatului acesteia, de regulă fiind acceptabil un termen de câteva săptămâni⁶¹².

Analizând aplicarea acestor principii în cauzele împotriva României, Curtea a statuat că o **persoană condamnată în prima instanță se găsește în situația prevăzută de art. 5 par. 1 lit. a) din**

Convenție, care autorizează privarea de libertate după condamnare. În cazul unei pedepse cu închisoarea pe perioadă determinată, pronunțată de o jurisdicție națională, pentru sancționarea unei infracțiuni, controlul prevăzut de art. 5 par. 4 este încorporat în sentință. Astfel, în cauza *Begu c. României*, Curtea a reținut că în cazul hotărârilor prin care s-a dispus menținerea stării de arest a reclamantului după condamnarea din prima instanță, în timp ce dosarul se afla în calea de atac, controlul legalității arestului preventiv se regăsea în considerentele hotărârii pronunțate la finele procedurii în prim grad și declararea vinovăției consecutiv stabilirii legale a infracțiunii era suficientă pentru a justifica menținerea arestării preventive a reclamantului (se face trimitere la cauza *Negoescu c. României*, decizie din 17 martie 2005). Această jurisprudență este justificată, așa cum am arătat anterior, prin faptul că în jurisprudența Curții, spre deosebire de dreptul intern, măsura arestării preventive durează până la condamnarea în primă instanță a inculpatului, iar nu până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Din acest motiv Curtea a considerat că motivarea sentinței de condamnare, pronunțată de prima instanță, este suficientă pentru a justifica privarea de libertate în continuare a reclamantului.

Pentru **celelalte cazuri de privare de libertate, de la art. 5 par. 1 lit. b)-f) din Convenție**, Curtea a subliniat că cerința echității procedurale care decurge din art. 5 par. 4 nu impune aplicarea unor criterii uniforme și imuabile, independente de context, de fapte și de circumstanțele cauzei. Așa cum s-a arătat, deși o procedură care intră sub incidența art. 5 par. 4 nu trebuie să fie însoțită

⁶¹⁰ CEDO, hotărârea *Schiesser c. Elveției* din 4 decembrie 1979; hotărârea *Bouamar c. Belgiei* din 29 noiembrie 1988.

⁶¹¹ CEDO, hotărârea *Reinprecht*, apud R. Chiriță, *op. cit.*, p. 229.

⁶¹² R. Chiriță, *op. cit.*, p. 231.

întotdeauna de garanții identice cu cele prevăzute la art. 6, aceasta trebuie să aibă un caracter judiciar și să ofere individului în cauză garanții adaptate tipului de privare de libertate de care se plânge. Această afirmație are importanță, între altele, pentru modul în care trebuie desfășurată ședința de judecată în cazul luării măsurii arestării preventive. De pildă, în aceste cazuri procedura nu trebuie să impună și obligația de administrare a probelor în mod nemijlocit, în fața judecătorului, așa cum se impune în cazul soluționării pe fond a cauzei.

Reamintind că persoanele arestate sau deținute au dreptul la examinarea legalității măsurii privării de libertate cu respectarea exigențelor de procedură și de fond (*Brogan și alții c. Regatului Unit*), Curtea a statuat în cauza **Samoilă și Cionca c. României** că, în cursul judecării recursului declarat cu privire la o măsură privativă de libertate, **egalitatea de arme între procuror și deținut** trebuie să fie garantată (se face trimitere la cauza *Nikolova c. Bulgariei*). Curtea a reținut că prezența reclamantului și a avocaților acestuia la ședința de judecată în primă instanță nu scutește statul de obligația de a asigura prezența acestora și în fața instanței de recurs, în temeiul principiului egalității de arme cu procurorul care solicită menținerea măsurii arestării preventive.

Alături de egalitatea de arme, mai este menționat, în mai multe cauze împotriva României, **dreptul la apărare**, *lato sensu*, fără care nu ar putea fi conceput dreptul la „recurs” în fața unui tribunal.

Astfel, în cauza **Hermeziu c. României**, Curtea a statuat că art. 5 par. 4 din Convenție nu este însoțit de garanții identice celor stipulate pentru respectarea art. 6 par. 1 în litigiile civile și penale (se face trimitere la cauza *Reinprecht c. Austriei*), însă prima garanție esențială ce decurge din acest articol este **dreptul de a fi ascultat efectiv** de către judecătorul

care soluționează recursul contra măsurii preventive privative de libertate. Având în vedere că legea nu prevedea calea de atac a recursului împotriva deciziei curții de apel care a decis menținerea arestării preventive în recurs, Curtea a constatat că nu se pune problema respectării art. 5 par. 4 în privința respingerii ca inadmisibil a recursului de către instanța supremă. În ceea ce privește menținerea măsurii arestării preventive în ședința din 24 februarie 2003, de către Curtea de Apel Bacău, fără a pune în discuția părților necesitatea menținerii arestării preventive, Curtea a reținut că, la fel ca în cauza *Irinel Popa și alții c. României*, măsura a fost menținută din oficiu, fără ca reclamanta sau avocatul său să aibă posibilitatea să își expună punctul de vedere în această privință, astfel cum prevede art. 5 par. 4 din Convenție (se face trimitere la cauzele *Kampanis c. Greciei* și *Irinel Popa și alții c. României*).

În cauza **Cioinea c. României**, în ceea ce privește **accesul reclamantei la dosarul de urmărire penală**, Curtea a constatat că, dacă o parte a dosarului de urmărire penală a fost remis de parchet instanțelor pentru examinarea acestuia, acestea din urmă au respins cererile apărătorilor reclamantei, de a amâna audierea acesteia pentru a le permite examinarea dosarului, care nu a fost adus în sala de ședință decât la curtea de apel. Curtea a constatat în cauza *Irinel Popa ș.a.*, menționată anterior, că în fața instanței de recurs, avocații inculpaților din cauza respectivă, inclusiv al reclamantei, nu au avut un acces efectiv la dosarul de urmărire penală. Curtea nu a găsit niciun argument pentru care să ajungă la o concluzie contrară celei din cauza *Irinel Popa ș.a.*, menționată anterior, considerând că a avut loc o încălcare a exigențelor art. 5 par. 4 din Convenție. Referitor la procedura de prelungire a arestării preventive din 24 februarie 2003, Curtea a constatat, ca și

în cauza *Irinel Popa ș.a.*, menționată anterior, că la Curtea de Apel Bacău s-a statuat din oficiu asupra prelungirii acestei măsuri, care expira la 25 februarie 2003, fără a o supune dezbaterii părților.

În cauza ***Mihuță c. României***, Curtea a reamintit că art. 5 par. 4 nu garantează un drept la un recurs împotriva hotărârilor prin care se dispune sau se prelungeste o măsură de detenție. Cu toate acestea, un stat care reglementează un astfel de sistem trebuie, în principiu, **să acorde persoanelor arestate aceleași garanții în recurs ca și în prima instanță** (se face trimitere la cauza *Toth c. Austriei*, hotărârea din 12 decembrie 1991). Această cale de atac îi oferă părții interesate garanții suplimentare privind evaluarea necesității de a se prelungi arestarea preventivă (se face trimitere la cauza *Van Thuil c. Olandei*, 9 decembrie 2004) și trebuie să ducă, în scurt timp, la o hotărâre judecătorească prin care să se pună capăt arestării, dacă aceasta se dovedește a fi ilegală (se face trimitere la cauza *Baranowski c. Poloniei*). Prima garanție fundamentală care se desprinde în mod natural din art. 5 par. 4 din Convenție este dreptul de a fi analizată efectiv cererea de judecătorul sesizat cu un recurs împotriva unei măsuri de detenție. Desigur, această prevedere nu obligă magistratul să studieze în profunzime fiecare dintre argumentele avansate de recurent. Totuși, garanțiile pe care le consacră ar fi golite de sens dacă judecătorul ar putea omite să ia în considerare fapte concrete invocate de deținut și susceptibile să arunce o umbră de îndoială peste «legalitatea» privării de libertate (se face trimitere la cauza *Nikolova c. Bulgariei*).

Curtea a constatat că, după trimiterea în judecată, hotărârile prin care s-a dispus menținerea reclamantului în arest preventiv **nu au fost suficient motivate sau erau nemotivate**. Aceste hotărâri nu puteau așadar să fie considerate

compatibile cu cerințele unui control judiciar efectiv al legalității arestării în cauză. În plus, Curtea a observat că, deși reclamantul a exercitat recursul indicat de judecătorie, tribunalul nu i-a analizat motivele referitoare la nelegalitatea arestării sale preventive. Or, o astfel de analiză se impunea cu atât mai mult cu cât instanța care a dispus menținerea măsurii nu și-a motivat hotărârile și nu a analizat argumentele reclamantului referitoare la lipsa de justificare a unei astfel de măsuri.

În cauza ***Șandru c. României***, Curtea a reținut că legislația națională prevede **prezența acuzatului în fața instanței de recurs**, excepțiile de la această regulă fiind permise doar pentru motive de ordin medical sau alte motive determinate de instanțele interne. Raportat la susținerea Guvernului, privind incidența normei de excepție în această cauză, Curtea a avut îndoieli privind validitatea acestei apărări, mai ales că acest comportament pare a fi regula de bază în ceea ce privește recursurile judecate de tribunal în cauză. Din aceste motive, Curtea a considerat necesar să examineze dacă prezența avocatului la cele 3 ședințe de judecată a compensat într-un mod suficient și efectiv absența reclamantului. Curtea a reținut că în data de 25 august 2005 reclamantul a fost reprezentat de avocatul ales și, deși nu este clar cum a fost anunțat despre data ședinței de judecată, acesta cunoștea foarte bine cazul și a putut asigura o apărare adecvată pentru clientul său. În ceea ce privește ședințele din data de 21 iulie 2005 și 9 august 2005, reclamantul a fost reprezentat de un avocat din oficiu și, deși nu este sarcina Curții să examineze modalitatea în care avocatul și-a îndeplinit obligațiile, cel mai probabil acesta a fost numit chiar în aceea zi, nu era familiarizat cu dosarul și, spre deosebire de procuror, a avut doar un timp limitat la durată ședinței de judecată pentru a construi o apărare pentru clientul

său. Pentru aceste motive, Curtea a reținut că autoritățile nu și-au îndeplinit obligațiile de a asigura o apărare efectivă și adecvată pentru reclamant în datele de 21 iulie 2005 și de 9 august 2005. În consecință, Curtea a constatat încălcarea art. 5 par. 4 din Convenție.

În cauza **Emilian George Igna c. României**, Curtea a reținut că procurorul a înaintat instanței rezumatul convorbirilor telefonice interceptate, cu recomandarea ca acestea să nu fie consultate de avocații apărării, și că solicitarea reclamantului **de a examina rezumatul convorbirilor telefonice** a fost respinsă de instanță, cu motivarea că acestea priveau fondul cauzei. În afara declarațiilor celor patru inculpați, se pare că totuși rezumatul convorbirilor telefonice a jucat un rol esențial în soluția de luare a măsurii arestării preventive. În acest context, Curtea a constatat că, deși procurorul și instanța au avut cunoștință de conținutul acestor convorbiri, reclamantului și avocatului său nu le-a fost pus la dispoziție rezumatul convorbirilor telefonice. De asemenea, Curtea a constatat că solicitarea avocaților apărării de a li se permite accesul la celelalte mijloace de probă menționate în propunerea de arestare a fost ignorată de Curtea de Apel Alba Iulia, fără ca instanța să furnizeze vreo explicație pentru absența lor din dosar.

Curtea a luat act că refuzul instanței de a acorda acces avocatului reclamantului la probele dosarului a avut la bază evitarea riscului compromiterii succesului anchetei penale aflate în desfășurare. Cu toate acestea, Curtea a reamintit că acest scop nu poate fi urmărit până la atingerea în substanță a drepturilor apărării. Avocatului apărării trebuie să i se acorde acces la acele părți din dosar pe care se bazează în mod esențial acuzația adusă inculpatului. Curtea a constatat că reclamantului, asistat de avocatul său, nu i s-a acordat

la momentul soluționării propunerii de arestare preventivă, posibilitatea adecvată, conform principiului egalității armelor, de a contesta susținerile procurorului sau ale instanței.

În cauza **Al-Agha c. României**, Curtea a recunoscut că **utilizarea de informații confidențiale** putea să se dovedească inevitabilă în cauzele în care securitatea națională era în joc, precizând în același timp că acest lucru nu însemna că autoritățile naționale erau scutite de controlul efectiv din partea instanțelor interne atunci când afirmau că o cauză privea securitatea națională și terorismul. În fața acestui organ de control, persoana în cauză trebuie să beneficieze de o procedură contradictorie pentru a-și putea prezenta punctul de vedere și a contesta argumentele autorităților. De asemenea, Curtea a constatat deja existența în anumite țări a unor tehnici care permit să se concilieze, pe de o parte, preocupările legitime de securitate cu privire la tipul și sursele informațiilor și, pe de altă parte, necesitatea de a acorda pe deplin justițiabilului beneficiul normelor de procedură. În speță însă, din jurisprudența internă în materie, precum și din conținutul legilor succesive care au reglementat regimul străinilor, reiese că respectiva competență a instanțelor la examinarea legalității unui ordin în care o persoană era declarată indezirabilă era limitată la a verifica dacă normele de procedură fuseseră respectate și dacă autoritatea publică nu comisese o eroare gravă în exercitarea dreptului său de apreciere (se face trimitere la cauza *Lupșa c. României*). În această privință, Curtea a observat că parchetul nu a oferit instanțelor naționale nicio precizare cu privire la faptele imputate reclamantului. Prin urmare, acest recurs pur formal nu putea să ofere persoanei în cauză posibilitatea de a prezenta în mod valabil punctul său de vedere și de a contesta argumentele autorităților.

Curtea a constatat, în cauza **Galliani c. României**, că temeiul deținerii reclamantei a fost un formular standard, completat de Oficiul pentru Străini prin care reclamanta a fost repatriată în Italia. Curtea a reținut că Guvernul a argumentat că reclamanta avea la dispoziție procedura prescrisă de Legea nr. 29/1990, procedură care consta din două faze, una prealabilă administrativă și procedura în fața instanței de judecată. Curtea a considerat că **procedura contenciosului administrativ nu putea să fie efectivă în cauza de față, din pricina situației în care se afla reclamanta, adică urma să fie repatriată după două zile**. De asemenea, Guvernul nu a reușit să indice Curții o procedură de recurs împotriva deciziilor de repatriere, astfel încât Curtea a ajuns la concluzia că remediul instituției contenciosului administrativ nu era adecvat, eficient și accesibil în situația dată, așadar a existat o încălcare a art. 5 par. 1 din Convenție.

Curtea a mai menționat, în această cauză, că remediul la care se referă art. 5 par. 4 trebuie să ofere o protecție adecvată individului, pentru a preveni orice posibilitate de arbitrar (se face trimitere la cauza *E. c. Norvegiei*). Mai mult, art. 5 par. 4 nu numai că garantează dreptul oricărei persoane aflate în stare de detenție de a cere examinarea legalității măsurii, ci **pretinde și celeritate**, pentru ca dacă măsura este nelegală, aceasta să înceteze cât mai repede posibil (se face trimitere la cauza *Van der Leer c. Olandei*). Deoarece singurul remediu existent pentru reclamantă ar fi fost procedura prevăzută de Legea nr. 29/1990 privind contenciosul administrativ, în opinia Curții aceasta nu asigură dreptul reclamantei prevăzut de art. 5 par. 4, adică să-i ofere dreptul de a

cere examinarea legalității măsurii luate împotriva ei.

După aceste evenimente, dar înainte de pronunțarea hotărârii, legislația privind regimul juridic al străinilor a fost supusă unor modificări numeroase și radicale. Legea nr. 25/1969 a fost abrogată prin Legea nr. 123/2001 privind regimul străinilor în România. Ulterior, a fost adoptată O.U.G. nr. 194 din 2002 privind regimul străinilor care a abrogat Legea nr. 123/2001. O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România prevede informarea persoanei într-o limbă pe care o înțelege despre motivele detenției sale. Și Codul de procedură penală prevede obligativitatea informării persoanei reținute sau arestate despre motivele privării de libertate.

5. Dreptul la reparație, în caz de privare de libertate (art. 5 par. 5).

În jurisprudența Curții s-a stabilit că aplicarea acestui text **este independentă de soluția de condamnare sau de achitare a acuzatului**, pe fondul cauzei⁶¹³, principiu care ar putea fi aplicat și în dreptul intern. Așadar, chiar dacă legea internă permite deducerea din pedeapsa aplicată a măsurii reținerii, a arestării preventive sau a arestului la domiciliu, dacă se va constata că vreuna dintre aceste măsuri a fost luată, prelungită sau menținută în mod nelegal, persoana afectată ar avea dreptul la repararea pagubei suferite, deși în final ea este condamnată și din condamnare se va deduce reținerea și arestarea. Este valabilă și reciproca, adică o persoană poate fi reținută și arestată în mod legal, chiar dacă în final față de aceasta nu se ajunge la dispunerea unei soluții de condamnare, iar în acest caz nu există o încălcare a art. 5 din Convenției. Întotdeauna însă acordarea reparației

⁶¹³ D. Bogdan, *op. cit.*, p. 249.

rămâne subsecventă dovedirii existenței unui prejudiciu, Curtea reținând că existența unei încălcări a dispozițiilor art. 5 par. 1-4 din Convenția europeană nu interzice statelor contractante să supună acordarea unei indemnizații dovezii, ce trebuie făcută de cel interesat, a suferirii unui prejudiciu rezultat din această încălcare; aceasta pentru că, în domeniul art. 5 par. 5, *calitatea de victimă este de conceput chiar în absența unui prejudiciu, dar nu există obligație de reparație, fără să existe prejudiciu („tort”) material sau moral ce are a fi reparat*⁶¹⁴.

Așadar, în primul rând, dreptul la reparații enunțat la art. 5 par. 5 presupune ca **o încălcare a unuia dintre celelalte alineate** să fi fost stabilită de o autoritate națională sau de instituțiile Convenției (*N.C. c. Italiei*). Astfel, în cauza **Stelian Roșca c. României**, Curtea a arătat că art. 5 par. 5 din Convenție este respectat atunci când se pot acorda despăgubiri pentru o privare de libertate efectuată în condiții contrare paragrafelor 1, 2, 3 sau 4 (se face trimitere la cauzele *Wassink c. Olandei și Houtman și Meeus c. Belgiei*). Prin urmare, dreptul la compensație prevăzut la par. 5 implică o încălcare a unuia dintre celelalte alineate, stabilită de către o autoritate națională sau de instituțiile Convenției. În acest sens, exercitarea efectivă a dreptului la despăgubiri garantat de această din urmă dispoziție trebuie să aibă un grad suficient de certitudine (se face referire la cauzele *Ciulla c. Italiei, Sakýk și alții c. Turciei și N.C. c. Italiei*).

Așa cum s-a arătat anterior, potrivit jurisprudenței Curții, admiterea ulterioară a unei căi extraordinare de atac împotriva unei hotărâri de condamnare, nu atrage, de regulă, nelegalitatea detenției pentru perioada în care persoana a fost private de libertate în baza acestei hotărâri.

Curtea a arătat că s-ar putea constata o încălcare a art. 5 par. 1 din Convenție doar în cazul în care actele privind detenția ar fi *categoric nevalabile* – de exemplu cele care sunt emise de o instanță în afara competenței sale – nu și în cazul în care actele privind detenția ar fi *prima facie* valabile și eficiente, până în momentul în care sunt anulate de o altă instanță internă (*Lloyd și alții c. Regatului Unit al Marii Britanii; Khoudoyorov c. Rusiei*). Cu toate acestea, art. 538 din Codul nostru de procedură penală prevede dreptul la repararea pagubei în toate cazurile în care persoana a fost condamnată definitiv (indiferent dacă pedeapsa aplicată sau măsura educativă privativă de libertate a fost sau nu pusă în executare), iar în urma rejudecării cauzei, după anularea sau desființarea hotărârii de condamnare, s-a pronunțat o hotărâre definitivă de achitare. Se constată, așadar, că, în aceste situații, dreptul la repararea pagubei în caz de eroare judiciară nu este condiționat de constatarea unei încălcări a art. 4 par. 1-4 din Convenție.

În al doilea rând, pentru respectarea acestei garanții instituite în art. 5 par. 5 din Convenție, trebuie ca persoana privată de libertate cu încălcarea unuia din textele de la art. 5 par. 1-4 din Convenție să aibă la dispoziție **o cale efectivă pentru obținerea de reparații**.

Atunci când încălcarea dreptului la libertate și siguranță se produce în cadrul altor proceduri decât în cursul procesului penal, persoanele vătămate au la îndemână, în sistemul nostru de drept, o acțiune în reparații întemeiată pe dreptul comun. Cu toate acestea, în cauza **Al-Agha c. României**, Curtea a observat că, deși Guvernul a indicat **acțiunea în daune-interese prevăzută de Codul civil**, ca fiind disponibilă reclamantului pentru a obține reparații, nu a fost

⁶¹⁴ CEDO, hotărârea *Wassink c. Țărilor de Jos* din 27 septembrie 1990, *apud* C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 384.

prezentat niciun exemplu relevant de jurisprudență pentru a-și susține afirmațiile (se face trimitere la cauza *Rupa c. României nr. 1*). În plus, reclamantul a sesizat instanțele naționale cu un capăt de cerere pentru obținerea de daune-interese pentru deținerea ilegală, acțiune care nu a fost admisă de instanțele naționale, în măsura în care acestea nu au considerat privarea de libertate a reclamantului ca fiind contrară dispozițiilor legale interne sau Convenției. Prin urmare, nu s-a stabilit că reclamantul avea la dispoziție, la nivel național, posibilitatea de a obține reparații pentru privarea sa de libertate contrară art. 5 par. 1 și 4 din Convenție, fiind în acest fel încălcat art. 5 par. 5.

În ce privește dreptul la reparație, în **cazul privării nelegale de libertate în cursul procesului penal, potrivit art. 539 C.pr.pen., persoana vătămată are dreptul la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate**. Un text asemănător exista și în art. 504 din vechiul C.pr.pen., care a fost supus analizei Curții în mai multe cauze împotriva României, adoptându-se soluții contrare cu privire la caracterul efectiv al acestei acțiuni.

Astfel, Guvernul a invocat de mai multe ori excepția neputerii de atac, arătând că reclamantul ar fi trebuit să sesizeze instanțele interne cu o acțiune în reparație a prejudiciului pretins, întemeiată pe art. 504 din vechiul C.pr.pen. În acest sens, relevante sunt cauzele ***Tomuleț c. României*** (16 noiembrie 2010), ***Stoianova și Nedelcu c. României*** (3 februarie 2004), ***Temeșan c. României*** (10 iunie 2008), ***Isac c. României*** (22 februarie 2011) și ***Cozma c. României*** (11 octombrie 2011), în care **Curtea a concluzionat caracterul efectiv al căii de atac prevăzute la art. 504 din vechiul C.pr.pen.**, în caz de erori judiciare sau privare de libertate în mod nelegal în cursul procesului penal.

Cu toate acestea, în alte cauze Curtea a constatat că acest text nu a fost apt pentru a asigura în mod efectiv o acțiune în despăgubiri, pentru persoana care a fost vătămată ca urmare a privării nelegale de libertate, în cursul procesului penal. Astfel, în cauza ***Degeratu c. României***, Curtea a reținut că art. 504-506 C.pr.pen., în versiunile sale redactate înainte și după modificarea Codului de procedură penală prin Legea nr. 281/2003, nu ofereau o cale de atac efectivă pentru situația reclamantului, în condițiile în care potrivit acestor reglementări, se puteau acorda despăgubiri pentru o arestare preventivă numai în cazul achitării, al scoaterii de sub urmărire penală sau al încetării urmăririi penale (se face trimitere la cauza *Pantea c. României*). În urma modificărilor aduse art. 504, orice reparație era condiționată de constatarea nelegalității detenției prin ordonanță a parchetului sau prin decizia unei instanțe, ceea ce nu este cazul în speță. În consecință, Curtea a considerat că **nu s-a stabilit că reclamantul avea la dispoziție, la nivel național, posibilitatea de a obține reparații pentru privarea sa de libertate**, contrară art. 5 par. 3 din Convenție (se face trimitere la cauza *Mitev c. Bulgariei*).

La fel, în cauza ***Sâncrăian c. României***, în care s-a constatat încălcarea art. 5 par. 1 din Convenție ca urmare a deținerii unei persoane, deși s-a dispus redeschiderea procesului penal ca urmare a judecării în lipsă, Curtea a observat că, potrivit art. 504 din Codul de procedură penală, orice reparație este condiționată de constatarea nelegalității detenției prin ordonanță a parchetului sau prin decizie a unei instanțe. Or, din dosar reiese că autoritățile române nu au considerat niciun moment această măsură ca fiind ilegală sau contrară în alt mod Convenției. Prin urmare, Curtea a concluzionat că **reclamanta nu putea solicita nicio despăgubire în temeiul**

dispoziției sus-menționate pentru încălcarea art. 5 par. 1, în lipsa unei recunoașteri a nelegalității detenției de către autoritățile naționale (se face trimitere la cauza *Degeratu c. României*). În plus, întrucât nu era disponibilă în dreptul românesc nicio cale de atac legală care să permită controlul legalității detenției, reclamanta nu putea invoca responsabilitatea statului pentru a obține o reparație pentru încălcarea art. 5 par. 4. Curtea a observat că din legislația relevantă nu reiese că ar exista o astfel de cale de atac și că Guvernul nu a prezentat argumente care să probeze contrariul. S-a reținut, așadar, că nu s-a demonstrat că reclamanta putea să se prevaleze, înainte de hotărârea Curții, de un drept la reparații, sau că se va putea prevala de un astfel de drept după pronunțarea hotărârii, pentru încălcarea art. 5 par. 1 și art. 5 par. 4 din Convenție, constatându-se în final că a fost încălcat art. 5 par. 5 din Convenție.

Din cele de mai sus se poate trage concluzia că dreptul la libertate și siguranță a fost analizat de Curtea

Europeană a Drepturilor Omului în cauzele împotriva României, din perspectiva problemelor specifice care s-au ridicat în practica judiciară română, în acest domeniu. Deși multe din hotărârile Curții, adoptate în cauzele împotriva celorlalte țări, soluționează probleme similare cu cele din țara noastră, putând fi utile și practiciile noastre judiciare, cel mai mare impact asupra acestora îl au totuși cauzele împotriva României.

Nota redacției: Articolul reprezintă introducerea volumului „Arestarea preventivă și deținerea nelegală. Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele împotriva României”, publicat de Editura Universitară, București, 2015, sub semnătura unui colectiv compus din: Cristinel Ghigheci (coord.), Dragoș Călin, Ionuț Militaru, Mihaela Vasiescu, Roxana-Maria Călin, Mihaela Lavinia Cîrciumaru, Anamaria-Lucia Zaharia, Paula-Andrada Coțovanu, Florin Mihăiță, Cristina Radu, Victor Horia Dimitrie Constantinescu, Irina Alexandra Ghergheșanu, Vasile Bozeșan, Beatrice Ramașcanu, Alexandra Lăncrănjan, Iulian Balan.